ERNEST BERNEA

CARTEA CAPITANILOR

COLECTIA „OMUL NOU"
1952

Ernest Bernea

CARTEA CAPITANILOR

Colecţia "Omul Nou"

1952

C A P I T A N I I

IN DESTINUL ROMÂNESC

Neamul românesc a cunoscut toate durerile în decursul veacurilor. Incercări grele s'au ivit în răscrucile istoriei sale. Nedreptatea, lipsa, munca fără rod, i-au apăsat umerii şi sufletul. Trecutul său este o istorie de apăsări nemeritate. Neamul nostru ţine mult la trecutul său, la trecutul - tradiţie, cugetul şi fapta strămoşilor, dar nu despre aceasta e vorba aci, ci de o istorie a suferinţelor nemeritate pe care le-a purtat cu resemnare şi credinţă.

La început, condiţiile istorice ale neamului românesc au fost cu totul neprielnice unei creşteri organice, fireşti. Plămada originară s'a păstrat, dar istoria neamului s'a oprit în loc. Atunci s'a închis în sine şi a grăit numai cu Dumnezeu. A venit apoi o nouă epocă, epoca eroică, aceea a marilor voevozi creştini. Soarta s'a arătat mai blândă cu preţul unor mari jertfe însă. Dela Mircea până la Stefan şi Mihai, românii au încercat să deschidă noui porţi istoriei. Neamul românesc a încercat în aceea vreme să devină un neam creator de istorie; A pornit la faptă cu fruntea luminată de credinţă şi bogată în gânduri îndrăsneţe. Un neam de mari şi destoinici conducători domneşti, un popor tânăr şi bărbat, au străbătut vremea cu tăria faptei şi credinţei lor.

Frumuseţea gândului şi faptei româneşti, după Mihai arhanghelul fulgerător al istoriei noastre, a mai scânteiat de câteva ori mai târziu într'un Matei Basarab sau Brâncoveanu, pentru a se stinge odată cu acest neam de ctitori, ai Basarabilor. Ce-a mai urmat, se ştie. După stingerea neamului domnesc, atât în Moldova cât şi în Tara Românească, a venit

rândul boerilor, rândul celor ce trebuia să stea cap poporului, să-l povăţuiască şi să-l îndrumeze pe calea biruinţei. Vreme de două veacuri, boerii s'au înstrăinat de ţară şi de neam, s'au alungat, s'au omorît între ei până ce aproape li s'a stins sămânţa. In lupta aceasta dintre ei a lucrat mâna vrăjmaşe a străinilor, pentru împlinirea poftelor lor. Şi aşa duşmanul din afară al neamului l-a adus la viaţă pe cel dinlăuntru, duşmanul de neam străin l-a crescut pe acela de un sânge şi de o credinţă pentruca să se împlinească sfârşitul Românilor, după dorinţa şi nevoile celor din afară.

Două veacuri de înstrăinare, de durere închisă fără nici o rază de lumină dătătoare de nădejde. Se înstrăinase mintea şi portul, se înstrăinase băgătia, se pierduseră bunele deprinderi şi obiceiuri ale neamului. Poporul nu mai avea de mult un domn al său, din sângele şi sufletul său, care să sufere cu el laolaltă şi să ridice spada pentru dreptatea lui. Neamul nu mai avea nici conducători boereşti de suflet tare şi încercată omenie. Nu mai era nimeni în ţară care să-l înţeleagă şi să-l îndrumeze Românii rămaseră singuri, fără domn şi fără boeri înţelepţi şi iubitori, rămaseră părăsiţi şi uitaţi în propria lor casă.

Această viaţă dureroasă i-a făcut să se închidă în ei înşuşi să părăsească cele lumeşti, trecătoare, să se plece cu gândul mai mult, către lumea valorilor eterne, către lumina întăritoare a credinţei. Prin această renunţare totală, a putut Românul să dăinue ca neam în faţa tuturor suferinţelor şi nedreptăţilor venite din partea vrăjmaşilor din afară şi mişeilor dinlăuntru. Prin tăria şi curăţenia credinţei şi-a păstrat grăuntele de aur al inimei dornică de viaţă nouă şi tot prin ea a biruit mai târziu.

Se spune: Când un neam nu mai are conducători, dispare. In adevăr istoria ne-a dat multe exemple de acest fel. Când Românii şi-au pierdut domnii şi când s'a risipit sau înstrăinat clasa conducătoare

încercările grele ale istoriei nu i-a pierdut în negură. Rămaşi singuri la răspântii s'a ridicat din ei unul. S'a ridicat de jos din mulţime, s'a ales din popor câte un om, câte un ţăran simplu, curat, întreg. A crescut stâncos, s'a înălţat cu toată puterea omeniei lui până la locul de conducător şi comandant al norodului. Aşa au apărut căpitanii în istoria noastră naţională. Aşa au apărut Horia, Tudor şi Iancu. Toţi trei au fost oameni din popor, cu carte sau fără carte, dar oameni din popor, ţărani. Toţi trei s'au ridicat aprigi, iluminaţi şi mari, în momentele de desnădejde ale neamului românesc pentru a tăia drum nou în istorie şi a împlini porunci de mai sus decât acelea ale căror oameni sau aşezăminte.

Ce îi uneşte şi ce îi aşează laolaltă pe aceşti trei mari Căpitani ai istoriei Românilor? De sigur ei au avut trăsături comune, atât ca însuşiri sufleteşti cât şi ca stare socială, uneori chiar şi ca temperament. Dar nu atât ceeace au avut asemănător din firea lor, ca indivizi, îi apropie şi ne face să-i privim laolaltă. Ii înţelegem mai bine dacă îi privim în legătura cu colectivitatea din care făceau parte şi vremurile în care au apărut, ceeace înseamnă, în legătură cu destinul istoriei al neamului. Norodul pe care l-au condus, îi defineau; de aci şi-au tras înţelesul şi făptura. Momentul istoric şi fapta pe care au fost sortiţi să o împlinească, ni-i arată în adevăratele lor chipuri.

Toţi trei au fost de jos, din poporul pe care l-au condus. Ei au crescut tari din viaţa şi truda pământului românesc. Au apărut ca nişte forţe dense, strânse prin vreme. Cei trei căpitani s'au ridicat din popor şi prin el, l-au condus, şi s'au lăsat conduşi de credinţele şi nădejdile lui, toţi trei au simţit că au datoria în faţa lui Dumnezeu şi a neamului să lupte pentru deschiderea unui drum nou de vaţă.

Căpitanii au luptat, au suferit şi au jertfit

totul, pentru acelaş gând şi în acelaş fel.Apariţia lor în istoria Românilor şi rostul lor în destinul acestui neam, alcătuesc un capitol de viaţă aparte.Este o lume deosebită a lor.

Aceşti oameni aleşi, s'au ridicat împotriva duşmanilor din ţară şi din afară, s'au ridicat "pentru intocmirea patriei" şi pentru "câştigarea drepturilor".Da,s'au ridicat să facă dreptate singuri dacă altcum nu le venise; dreptate pentru ţărani şi pentru neam. Pentru aceasta au luptat şi s'au jertfit cei trei mari căpitani ai neamului nostru. Ei nu au luptat pentru "egalitate" ci pentru dreptate.Cât de epic şi legendar a fost momentul când ţăranii panduri, dornici de o nouă viaţă, au jurat în faţa lui Dumnezeu şi a lui Tudor, în Poiana Podeşului,că sunt gata să moară pentru "dobândirea dreptăţilor" şi ridicarea neamului din obidă.

Toţi trei au înţeles până la sfârşit, cu toate ostenelile lor, că dreptatea nu le poate veni dela oameni.Numai Dumnezeu este drept.Stiindu-se curaţi în îndemnurile lor şi buni apărători ai neamului, ei au pornit lupta de îndreptare, încredinţaţi de nevoia acestei lupte şi de scopul ei înalt, deoarece prin ea şi jertfele pe care le cerea, se împlineau legi cu mult mai grele decât o simplă vrere omenească.Ei au îndrăsnit cu cugetul şi cu fapta pentrucă simţeau că din tot ceeace porniseră,se împlineau porunci de Sus.

Căpitanii au fost oameni bogaţi la suflet, cu multe însuşiri şi cu multe rosturi în viaţă. Aceşti oameni temători de Dumnezeu şi cu voinţa de granit,păstrători ai bunelor rândueli, n'au cunoscut decât dragostea şi munca pentru cele obsteşti.

Ei au fost căpitani în înţelesul de căpetenii 1) adică îndrumători şi conducători ai poporului în toate împrejurările vieţii, nu numai în luptele cu armele. Aceasta ne-o arată însăşi faptele istorice şi chipul în care se oglindesc ei în mintea

ţăranului nostru.

Horia, Tudor, Iancu, au fost mari căpitani de arme, cunoscători ai luptelor,viteji,netemători de moarte. Eu au trăit viaţă aspră de înaltă viziune a comandantului adevărat. Dar această însuşire se împletea şi se completa cu altele nu mai puţin însemnate. Ei au fost conducători politici,inspiratori de credinţă,administratori de bunuri obsteşti şi ceeace le dădea mare preţ în vreme de pace, împărţitori de dreptate.

Căpitanii nu erau "numiţi" în aceste locuri,nu îndeplineau funcţiunile întăriţi de cineva, ci de prestigiul lor în faţa poporului, care venea la ei în orice împrejurare, încrezători şi mulţumiţi de judecata şi de fapta lor. Dacă poate fi vorba de o întărire, apoi aceasta nu venea decât dela neamul întreg,ale cărui dureri şi năzuinţe căpitanii le-au întrupat întotdeauna deplin.

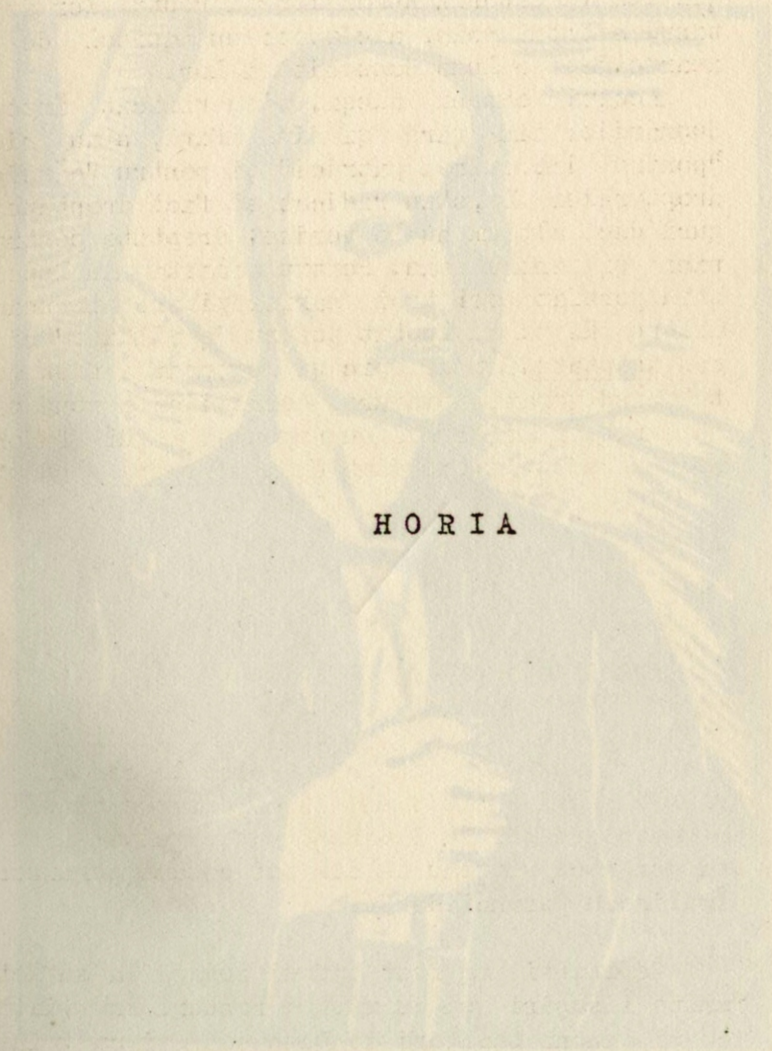
Marii căpitani ai Românilor au fost înainte mergători ai istoriei acestui neam, Ei au purces la faptă cu credinţă şi cuget dornic de întocmire nouă a ţării.Ei au fost mari întemeetori.

Cei mişei i-au urît, iar cei cu mintea scurtă nu i-au înţeles.I-au nedreptăţit,i-au supus chinurilor şi i-au osândit, gândind că în acest fel se vor închide zările noi, că lucrurile vor merge mai departe după trebuinţele lor nedemne şi urîte.

S'au înşelat. Căpitanii sunt oameni împotriva cărora nu se poate lupta pentrucă ei sunt înfăptuitorii unui destin istoric.Ei înving şi dincolo de moarte.Cei ce i-au chinuit au cunoscut întunericul des al condamnării eterne.

Căpitanului

Închinare

H O R I A

Horia

Neamul românesc a avut un destin dureros. Suferinţa nu l-a ocolit ci dimpotrivă l-a plămădit şi l-a crescut. Cei cari ne-au apăsat şi nedreptăţit au crezut că ne poartă în acest fel pe drumul pieirei. Suferinţa nu ne-a fost însă leagăn de moarte, ci ne-a întărit şi îndemnat către mai bine. Cu cât ne-am adâncit în umbrele durerii şi ale tăcerii cu atât am crescut mai plini în comorile mari ale istoriei naţionale.

Românii de peste munţi s'au arătat nesdruncinaţi în gândul de a merge pe această cale. Răbdarea tăcută şi lupta necurmată le-aunfost chipurile vieţii, pe care o simţeau în crezul lor, învingând vecurile. O taină istorică îi înconjoară pe aceşti oameni, ca pe întreg neamul românesc de altfel, când privim trecutul atât de greu şi nedrept. Un suflet mare, o credinţă de nestrămutat, trebue să fi stat la temelia vieţii lor pentru ca să fi putut străbate până la lumina vremurilor de astăzi. Inceputurile liniştite ale Românilor pe aceste locuri, au fost urmate de aproape o mie de ani de stăpânire străină şi deci de luptă continuă. Ei au trăit o vreme de libertate, cu voevozii şi cnezii lor, cu pământul şi aşezămintele lor naţionale. In a doua jumătate a veacului al XIV-lea, Românii de peste munţi au avut de suferit o seamă de schimbări, dăunătoare atât din punct de vedere social cât şi naţional. O politică maghiară interesată a destrămat, în bună parte organizaţiile noastre politice naturale de pe acele locuri, şi anume: regii Ungariei făceau nenumărate daruri conducătorilor voevodatelor. Pe această cale ei năzuiau către o desnaţionalizare a păturei de sus, româneşti, ceeace s'a şi

întâmplat pe la sfârşitul veacului al XIV-lea, fiindcă nouile posesiuni şi privilegii au adus în viaţa acestora şi o nouă faţă religioasă, catolicismul. Contopiţi în masa nobililor maghiari voevozii şi conducătorii românilor au pierdut încetul cu încetul şi legăturile fireşti cu poporul, cu ţăranii neamului lor.

Cât este de adevărat această asimilare ne-o dovedeşte faptul că în repetate rânduri găsim în istoria Ungariei şi Transilvaniei, nobili şi conducători din neamul românesc aşa cum au fost: Ioan Corvin, Regele Matia Corvin, Nicolae Olahul, Bartolomoi Dragfi, Stefan Mailatu şi mulţi alţii mai puţin însemnaţi 1). O soartă asemănătoare au avut cânezii (Chenezii) cari au luat şi ei drumul părăsirii părinţilor şi vieţii naţionale pentru a se pierde în apele străinismului. Dar nu toţi; numai o parte. Mulţi dintre ei au rămas la locurile lor în orânduelile ţăranilor români, unde însă nu au putut să-şi păstreze starea lor de conducători şi nici măcar de oameni liberi ci laolaltă cu ţăranii au căzut în starea de iobăgie.

Acolo unde însă aceste schimbări istorice au adus dureri crâncene a fost în pătura ţărănească. In adevăr, cei plecaţi, în ceeace îi priveşte, nu au avut de suferit.

Cei rămaşi au trebuit îndelung să lupte şi să sufere, cauza lor devenind o cauză naţională. In vechile lor organizaţii ţăranii erau luptători şi muncitori liberi, dar odată cu înstrăinarea păturei conducătoare, satele şi moşiile lor au fost trecute nobililor unguri şi bisericilor catolice cari aveau nevoe de noi averi. In acest fel ţăranii, cari singuri reprezentau elementul românesc, din militari şi oamenii liberi au ajuns iobagi, fără avere personală, fără drepturi şi fără consideraţie din

1) Nicolae Densuşianu: Revoluţia lui Horia în Transilvania şi Ungaria: Bucureşti, Carol Goebl. 1884 pag.58-59.

partea celorlalte neamuri transilvane. Noile orânduieli erau străine, noile legi apăsătoare - şi ceea ce le făcea mai grele - cei ce le aplicau nu mai erau Români. Cât de neomenoasă devenise starea ţăranilor noştri din Ardeal ne-o arată Nic. Densuşianu în neîntrecuta sa operă asupra revoluţiei lui Horia:

"Tăranul nu era decât un sclav, fără drepturi politice şi civile, condamnat chiar prin lege ca el niciodată să nu mai poată scutura jugul iobăgiei declarat incapabil de a putea câştiga avere, lipsit de libertate personală şi lipsit chiar de dreptul de a se putea apăra în contra duşmanului său, pe care nu putea să-l cheme în judecată 2).

Starea de iobagi le aducea o îndoită robie faţă de nobilii maghiari. Pe deoparte o robie economică, trebuind să întreţină garnizoanele de graniţă, pe toţi dregătorii statului cari nu aveau leafă hotărîtă şi pe stăpânii teritoriali pe moşia cărora locuiau, iar pe de alta o robie juridică, deoarece erau judecaţi după voe şi interes şi deseori condamnaţi la moarte de către boer, fără altă putere judecătorească legală. Dar suferinţele ce le îndurau Românii în Ardeal nu veneau atât de mult din faptul că erau iobagi fiindcă însuşi această stare socială decurgea din alta şi anume aceea de român. Ungurii aveau dispreţ pentru religia şi limba românească. Prigoanele împotriva preoţilor şi a luptătorilor pentru credinţa strămoşilor, prădarea bisericilor, nu a încetinit veacuri dearândul. Intre naţiile Ardealului, Românii erau consideraţi ca oameni fără patrie, oameni fără conştiinţă naţională, Românii erau un neam de oameni = sortiţi să trăiască treptele de jos ale vieţii.

Desigur, această stare nu a putut rămâne fără

2) NICOLAE DENSUSIANU: Op.Cit.pag.63. a se vedea în această privinţă şi descrierea lui Gheorghe Bariţiu: Părţi alese din Istoria Transilvaniei, vol. I.pag.475.

consecinţe. Incepând din veacul al XIV până în al XVIII Transilvania a fost locul a nenumărate revoluţii, la început cu un caracter mai mult social, - iar către sfârşit cu un caracter tot mai pronunţat naţional. Astfel în anii 1437 şi 1514 au fost numai răscoale ţărăneşti, ale iobagilor împotriva domnilor fără deosebire de neam. Aceste mişcări au avut deci mai mult un caracter social. La 1599 şi 1784 lucrurile sunt schimbate. Caracterul naţional al acestor revoluţii este de netăgăduit. Lupta Românilor pentru libertatea şi bună stare este în aceste dăţi o luptă naţională. Cuprinderea Ardealului de către Mihai Viteazul a însemnat pentru Românii de pe aceste locuri o izbândă a neamului, căci ei simţeau legătura de sânge şi credinţă cu voevodul şi poporul din principate. In ceeace priveste mişcarea lui Horia, poate fi socotită ca prima încercare de reacţiune locală cu consecinţe naţionale. Moţii au fost aceia care au întrupat peste munţi energia noastră naţională.

Românii din Munţii Apuseni au fost cei din urmă între fraţii lor de neam, cari şi-au pierdut drepturile şi libertatea, Iobăgia lor era de dată recentă. "Ei fuseseră pururi ţărani ai coroanei îndatoraţi numai cu dări uşoare, în natură" 3) Cu timpul însă şi cu deosebire în veacul "luminilor" sub domnia "dreaptă" a Mariei Teréza şi aceea "liberală" a fiului său Iosif al II-lea, Românii din Munţii Apuseni au mers tot mai adânc pe drumul şerbiei, împinşi de puterea nedreptăţită a feudalităţii maghiare. Iată cuvintele unui cercetător al istoriei Ardealului:

"..Locuitorii din Munţii Apuseni şi-au păstrat până în secolul al XVIII-lea calitatea de ţărani liberi, scutiţi de îndatoririle iobagilor. Dreptul de folosinţă a pădurilor şi păşunilor le-a dat putinţa unui trai mai bun decât al iobagilor. Relativa lor bună stare începuse dela o vreme a fi ca

3) A.D.Xenopol: Isoria Românilor: Vol. X, pag.248

un ghimpe în ochii dregătorilor străini cari cu ajutorul stăpânirii austriece isbutiră a face să fie declarat domeniu al statului întreg teritoriul Munţilor Apuseni "domeniul Zlatnei". Starea ţăranilor din munţi fu redusă cu timpul aproape la aceeaşi treaptă cu a iobagilor, devenind tot mai anevoe de suportat din cauza nesfârşitelor asupriri ce îngrămădeau asupra lor, dregătorii domeniului" 4).

Intăriţi tot mai mult în părerea că numai lor li se cuvin drepturi şi privilegi în organizaţia statului, nobilii unguri au căutat să piardă orice urmă de libertate şi bună stare la aceia cari erau oameni ai pământului şi se hrăneau cu el. Aceşti domni nu îşi urmăreau decât interesele lor fără nici o umbră de grijă, fără nici o milă pentru viaţa acelora prin cari trăiau 5). Si această poftă de oprimare creştea cu atât mai mult cu cât creştea dorinţa ungurilor de a fi singuri stăpâni pe aceste locuri pe cari simţeau că nu le aparţin. Românii, neamul originar, cu rădăcini puternice în pământul Ardealului trebuiau cu orice preţ desfiinţaţi.

Vremea judecăţii nu a întârziat să vină. Sufletul neamului era prea însetat. Da, către sfârşitul acelui veac de suferinţe nedreptăţite s'a desprins cel dintâi drum către lumină şi mângâere. S'a deschis drum nou, tot din acele locuri în care umbla încă duhul unor timpuri de tărie, din acele locuri unde trăiau Românii cu conştiinţa de stăpâni. In Munţii Apuseni, din neamul Moţilor, s'a ridicat cel dintâi braţ pentru dreptate, cea dintâi frunte către lumină. Si acesta a fost Horia.

4) Ion Lupaş Răscoala ţăranilor din Transilvania în anul 1784. Astra, Cluj 1934; pag.60-61 despre decadenţa socială şi economică a Moţilor, vezi şi Ion I.Ionică: Horia "Rânduiala" vol.I, pag.285-89.
5) Despre drepturile luate şi noulle obligaţii ale Românilor din Munţii Apuseni din acea vreme a se vedea: Nic.Densuşianu: op.cit.pag.86-87.

II.

Horia: un om de stâncă şi un nume de legendă. Cine era şi de unde venea acest om? Pe numele său adevărat se chema Vasile Nicola Ursu şi era din satul Albac. Ursu era un nume adăugat de părinţi după obiceiul locului, pentru că le murise cel dintâi copil. Se dă acest nume la cel de al doilea să nu mai moară, săcrească puternic şi sănătos ca ursul. Horia, numele istoric de mai târziu este de origine populară. I l-au dat Moţii săi pentru priceperea şi dragostea ce o avea să "horească" adică să cânte; la Românii de pe Crişuri "horă înseamnă o melodie duioasă, o doină" 6)

După părinţi acest mare căpitan a fost un om sărac şi, fără avere a rămas întreaga sa viaţă. Nu pentrucă ar fi fost un om lipsit de râvnă şi de pricepere, ci pentrucă sufletul său năzuia în altă parte, către viaţa aceea care l-a dăruit istoriei neamului. Deşi sărac, Horia era sufleteşte bine dotat. Iată cum îl descrie Nic. Desuşianu în clasica sa operă:

"...Cu o inteligenţă frumoasă, eloqueventă, vie înfăţişeare simpatică, constant şi rezolut cu inamicii ţăranilor, înavuţit totodată cu multe cunoştinţe practice câştigate în viaţa sa agitată şi în călătoriile sale la Viena, Horia stăpânea pe iobăgii din comunele Rău Mare, Câmpeni şi Bistra şi ca popularitatea lui încă de pe la 1782 părea periculoasă funcţionarilor domeniului" 7).

Grijile ţăranilor nevoiaşi deveniseră ale sale. Trăia mai mult nevoile altora decât pe ale lui personale. Ţăranii avuseră adesea prilejul să-l cunoască şi de aceea îl căutau să-l apere când era

---

6) Nic. Densuşianu op.cit.pag.138
7) Nic. Densuşianu op.cit.pag. ?

în împrejurări grele. Se spune chiar că Horia devenise înainte de revoluţie, un apărător nelipsit în judecătoriile comunale din Munţii Abrudului.

In acest fel el devenise un om bine cunoscut pe întreg ţinutul. Ţăranii îl ascultau căci îl ştiau drept şi cu judecată. Darurile, de judecat şi vorbire nu numai că l-au făcut plăcut poporului dar pe această cale el a isbutit să facă să nască la ţăranii iobagi simţământul dreptăţii şi al demnităţii. Ani de-arândul el a lucrat în acest sens, desigur fără "program" ci dând oamenii mai slabi şi nepricepuţi după firea sa tare şi înţeleaptă. In faţa Ungurilor asupritori el s'a ridicat şi a luptat. Ceilalţi n'au făcut decât să urmeze exemplul vieţii sale, întrucât s'au regăsit în el, care întrupa deplin fiinţa şi nevoile neamului.

Faţă de ceilalţi doi fruntaşi ai răscoalei, Cloşca şi Crişan, Horia aducea însuşiri deosebite de conducător. In afară de faptul că înainte de a porni mişcarea, el fusese acela care luptase atât pe teren politic cât şi educativ, aşa cum am arătat mai sus, în vremea răscoalei, în momentele cele mai încurcate, tot el era acela care purta sarcina grea a conducerii întregii mişcări. Ochii tuturor, chiar şi a lui Cloşca erau continuu îndreptaţi către acest om "născut pentru domnie". Deaceia l-au numit Căpitanul cel Mare sau Crăişorul.

Cloşca era un om plin de credinţă, fanatic. Vioi, îndrăsneţ şi cu încredere multă în viitor. După felul cum era descris de cercetători, după faptele sale, Cloşca era unul din ţăranii noştri luminaţi cu un suflet de aleasa omenie şi frumoasă ţinută. Firea lui ni se înfăţişează într'o puternică contradicţie cu apriga moarte ce a suferit-o. Cloşcuţ, cum îi spunea Horia, era un bun frate de cruce. Pe lângă sentimentul dreptăţii, comun tuturor căpitanilor, sentimentul dragostei se pare că-l stăpânea în mare măsură.

Crişan era un om mai tăcut şi mai aspru, dornic de luptă şi de izbândă. Uneori asprimea sa devenea

adevărată cruzime, asemănându-se prin aceasta mai mult cu Tudor decât cu Horia. Avea educaţie militară şi mai mult chiar: temperament de militar, ceea ce îl făcea să se deosebiască mult de Cloşca. Era pe deasupra şi o fire independentă. Deşi a lucrat în bună înţelegere cu Horia, ascultând de sfaturile şi comanda acestuia, Crişan şi-a dus lupta în bună parte independent. El pornea să înfăptuiască fără multă zăbavă; pătruzător şi însetat de lucru iute isprăvit, fără să însemne lipsa de adâncime ci dimpotrivă, Crişan era un revoluţionar cu adevărat. Nu ocolea niciodată primejdia şi nici lupta pentru scopul urmărit. Mai puţin legat de Horia decât Cloşca în viaţă, în acelaş fel s'a arătat şi la moarte. Destinul său a fost deosebit: Si l-a împlinit el însuşi. In timp ce ceilalţi doi au fost omorîţi el s'a spânzurat în închisoare. Si-a făcut singur judecata.

Intre aceşti doi căpitani Horia a fost totuşi "Crăişorul" "Căpitanul cel Mare". Revoluţia a rămas legată în primul rând de numele său. El este acela care a întrupat mai deplin momentul istoric, gândul şi fapta neamului său. Acesta, credem, este secretul legendei. Dacă Cloşca era un frate de cruce şi un bun sfătuitor şi dacă Crişan era un deosebit căpitan de arme, Horia era un mare căpitan în înţelesul de conducător, de îndrumător în toate împrejurările vieţii, şi în timp de pace şi în timp de luptă. Mai bănuitor decât Cloşca şi mai cumpănitor decât Crişan, Horia este între ei ţăranul cu judecata puternică, cu încredere faţă de ceeace putea pătrunde mintea dar şi ceeace putea ridica mâna sa. Faţă de ceilalţi doi camarazi de luptă, Horia era prin însăşi firea lui om sortit să fie Căpitan, să conducă, să poarte destinul neamului său. El nu putea face altceva. Cloşca, minunatul ţăran şi om de omenie, putea fi şi un îngrijit gospodar dar el nu; nimic altceva decât ceeace a şi fost: om de răscruce istorică.

III

După nedreptăţile făcute prin necontenita creştere a dărilor şi pierderea drepturilor moştenite din bătrâni, Romanii din Munţii Apuseni au făcut o seamă de plângeri la Viena. In trei rânduri s'a dus Horia la "Inalţatul Impărat" care în vremea aceia era Iosif al II^lea fiul Mairie Tereza 8). Acest monarh iubitor de popor îl asculta cu răbdare şi le promitea sprijinul său. Petiţiile însă le trimetea spre cercetare guvernului Ardelean. Dar conducătorii de aci nesocoteau nu numai cererile Românilor ci si pe acele ale Impăratului, care pe cât se pare, dorea sincer o încetare a nedreptăţilor. Lucrurile rămâneau însă mai departe tot aşa precum erau. Nu rareori situaţia se înrăutăţea.

Cu toate că Impăratul era un om "inaintat" în ideile sale politice, încercând să se conducă după principiul că "nu poporul pentru monarh ci monarhul pentru popor"9) şi cu toate că el, după călătoriile cunoscute, în Ardeal între anii 1773-83, a dat ordine severe împotriva tuturor fără de legilor faţă de ţărani şi exploatatorii poporului, situaţia nu-s'a schimbat. S'a dus Horia din nou la Viena, pentru a patra oară în anul 1784 şi a vorbit cu Impăratul din nou. Lucruri sigure nu se ştie despre aceasta din urmă audienţă. Un lucru s'a limpezit însă: legăturile dintre iobagi şi domni ceeace înseamnă între Români şi Unguri. Cei dintâi au ridicat dârji capul pentru dreptate, iar cei de al doilea s'au înrăit şi mai tare simţind pământul nesigur, sub picioare. Dela această dată Horia începe adevărata luptă revoluţionară şi isbăvitoare. Cu o îndelun-

8) Despre Horia şi Iosif II-lea, vezi Oct. Beu: Revista Fundaţiilor Regale, Mai 1935.
9) Nic. Densuşianu: op.cit.pag.7.

gată răbdare el ocolise orice mijloc nepermis de lege. A cerut mereu să se facă dreptate, a umblat neobosit în patru rânduri la Impăratul, a făcut tot ce i-a stat în putere să aducă binele pe cale paşnică. Atunci însă, când a văzut zădărnicia mijloacelor sale, când a simţit că răul e prea adânc în oameni, a înţeles că trebue să aleagă una dinaceste două căi: renunţarea sau lupta cu lancea. Si a-ales-o pe cea de a doua. Din acest moment Horia şi-a dat seama că "dreptatea se cucereşte; nu se cere".

In adevăr revoluţia nu mai putea fi oprită fiindcă o cereau inevitabil însăşi imprejurările sociale şi politice din acel moment. Revolta dela Câmpeni a fost primul semn că mişcarea nu mai putea fi oprită. Adunarea din satul Mesteacănul, comitetul Zarandului urmată de acea din satul Curechi a deslănţuit revoluţia. Motivul direct era o nouă nedreptate pornită de nobilii unguri cari nu voiau cu nici un preţ să-i lase pe ţăranii râmâni să se înscrie în regimentele grănicereşti prin care scăpau de iobăgie şi căpătau o seamă de drepturi, după cum dăduse ordin Impăratul pentru toate naţiunile Ardealului, deoarece aceasta însemna o adevărată reformă în folosul ţăranilor Români care porniseră în număr foarte mare. Pe unguri îi păştea o mare teamă naţională prin această schimbare.

La Curechi, Crisan a vorbit despre Horia şi Impărat îndemnând la omor şi jaf împotriva nobililor unguri, adică împotriva acelora cari erau tiranii de veacuri ai ţăranilor. De aci mişcarea se întinse în întreg comitatul Zarandului 1o) care în câteva zile a fost în întregime în stăpânirea lui Horia şi Crişan. Revoluţia s'a întins cu repeziciune în Abrud şi de aci mai departe în Hunedoara, în comitatele Clujului şi Sibiului. A trecut mai târziu şi în ţinutul Aradului.

1o) Mai sângeroasă a fost în comunele: Criscior, Bradu, Baia de Criş şi alte mărginaşe.

Revoluţia lui Horia a fost revoluţia ţăranilor iobagi din Munţii Apuseni. Ei s'au ridicat pentru dreptate şi au cerut să fie oameni liberi, cu aceleaşi drepturi şi datorii faţă de împărăţie ca şi nobilii, să aibă pământ şi libertatea să meargă în armată. Acestea au constituit punctele şi condiţiile de încetare a revoluţiei pe care le-a scris Horia în acel ultimatum trimis nobililor la Deva.

De aci s'a crezut că această ridicare la luptă a Românilor din Munţii Apuseni a avut "un caracter social", că oamenii aceştia îi duşmăneau şi-i voiau deposedaţi pe cei avuţi, că sentimentul profund care i-a mânat către fapta cea mare a fost un "sentiment de clasă" şi deloc unul de neam.

Se ştiu însă lucruri care ne arată că faptele s'au petrecut cu totul altfel. Deşi avea această faţă socială, mişcarea era cu adevărat naţională; era atât în conştiinţa căpitanilor cât şi în conştiinţa ţăranilor. In satul Mogoş, Cloşca şi Crişan, au spus ţăranilor răsculaţi că "după ce vor stinge pe toti ungurii, întreg Ardealul are săfie administrat numai de funcţionari de naţionalitate română pe cari îi vor numi Horia şi Cloşca" 11). Când Crişan formulează cereri pentru dreptatea a lor săi, spune: "Românii să nu mai fie iobagi şi nici un Ungur să nu mai domnească în Transilvania" 12). In toate împrejurările în care este pus să se exprime, Horia cerea libertatea ca în trecut. Condiţia nestrămutată pe care o punea conducătorilor din comitatul Hunedoarei, pentru a înceta lupta, era ca toţi nobilii unguri să-i depună jurământ de credinţă şi să asculte de conducerea Românilor.

Se ştie iarăşi că Horia şi ceilalţi comandanţi voiau să întindă revoluţia peste întreg Ardealul şi să isprăvească cu toţi nobilii unguri pe cari îi omorau sau le cerea să se boteze din nou în religia ortodoxă română pe care cale, credeau ei, puteau fi asimilaţi. Horia voia să treacă ţara sub

11) 12) Nic. Desuşianu: op.cit.pag.149-50

conducerea Românilor, rămânând desigur mai departe în legăturile normale cu tronul împărăţiei austriace 13).

Caracterul naţional al Mişcării din anul 1784 nu poate fi tăgăduit. Imprejurările obiective istorice, sentimentele colective cari îi stăteau la temelie îi dădeau acest caracter naţional. Iată ce spune un cercetător mai recent, al revoluţiei lui Horia:

Revoluţia din toamna anului 1784 a fost ridicarea "Românilor asupriţi,împotriva Ungurilor asupritori". A fost întâia răscoală naţională românească, îndreptată direct şi exclusiv împotriva elementului maghiar stăpânitor şi impilator...Stăteau faţă în faţă, urmărindu-se şi exterminându-se nu două clase şi două rase. Coştiinţa că revoluţia cu toate actele ei tragice este îndreptată împotriva lor ca naţiune şi nu ca clasă socială, o aveau şi ungurii 14).

Cu toate că lucrurirle s'au petrecut în acest fel,s'a ajuns totuşi la părerea că mişcarea a avut un caracter mai mult social, sau chiar numai social. Greşeala e mare şi decurge dintr'o neînţelegere a momentului istoric mai precis dintr'o judecare a revoluţiei prin prisma şi ideile cari au preţ în judecarea stărilor de astăzi.Ideile noastre sociale şi politice au şi ele o istorie,cu caractere deosebite pe epoci. Dacă judecăm mişcarea Moţilor de acum un veac şi jumătate prin ideile democratice abstracte,sau prin cele saturate de marxism,desigur că ajungem la această concluzie. Nu numai că timpul şi locul în care s'a petrecut revoluţia aceasta ne arată că nici nu poate fi vorba de aceste idei ci de motive mai adânci,mai concrete şi mai vii, legate de împrejurări de viaţă trăită, nu trecută prin sita abstracţiunilor,Horia gândea din

13) Nic.Densuşianu: op.cit.pag 149-50
14) Zenovie Păclişanu: Revoluţia lui Horia.R.F. R. oct.1934,pag.4 şi 6.

viaţă şi a pornit lupta tot din ea. El nu a avut doctrina politică,el a văzut adânc, în lucruri, a judecat pe ele şi a încercat să le schimbe spre mai mult bine pentru neamul său.Oamenii se simţeau tot mai mult nedreptăţiţi,deposedaţi de pasiuni,de păduri şi de munţi. Ei cereau să se împartă pământurile nobililor şi să se desfiinţeze iobăgia, nu pornind dela principiile libertăţii şi egalităţii, ci dela un principiu mai simplu: că ţara este a lor şi pădurile sunt ale lor şi că aşa le-au moştenit din bătrâni. Luarea averilor de către boerii maghiari a fost o nedreptate de neiertat căci ei se simţeau cu toată fiinţa lor stăpâni îndătinaţi pe acele locuri.

Iată deci,numai cum,revoluţia aceasta poate că păta un înţeles. Faptele oamenilor îşi au legea lor,o lege desprinsă din viaţa şi adâncimile locului în care s'au împlinit.

IV

Răscoala a crescut şi pe unde a ajuns a făcut judecată aspră. Nemeşii plini de teamă,o mare teamă din presimţirea unor vremuri de acri nu au scăpat, au făcut tot ce le-a stat în putinţă şi au ridicat armata imperială împotriva Românilor. Ţăranii înarmaţi mai mult cu suflet decât cu oţel au luptat o vreme şi au câştigat izbânzi cu preţ mare. Când Horia a presimţit căderea sa şi a mişcării nu a dat înapoi. Dacă la începutul luptei era uneori mai şovăelnic necunoscând limpede destinul, către sfârşit era de o încăpăţinată rezistenţă. Intoarcerea nu putea încape în sufletul său tare. El privea cu seninătate orice rău ce s'ar fi putut abate asupra capului sau, dar se întrista amarnic atunci când îşi da seama că ridicarea sa ar fi putut să nu dea roadele aşteptate pentru poporul nevoiaş. El nu se ridicase pentru sine, de aceea a

respins propunerile fostului său secretar de latineşte, Al.Chendi, prin care i se garanta iertarea şi libertatea dacă încetează mişcarea şi linişteşte ţara. Deşi în acel moment ştia sigur ce-l aşteaptă, nu a renunţat, ci a mers până la capăt "Nu-mi trebue milia nimănui, a răspuns Horia lui Chendi, până ce nu vor ieşi din temniţele dela Galda şi dela Zlatna oamenii închişi nevinovaţi;de ani de zile şi până ce nu vom dobândi măcar uşurări de biruri pentru nărodul nevoiaşi" 15).

Si aşa a făcut.A mers mai departe,fără urmă de şovăire. Si-a împlinit soarta cu sufletul împăcat că şi-a făcut datoria. A rămas singur până la sfârşit, mulţumit că şi de nu a izbutit,el nu şi-a părăsit credinţa. A fugit în munţi cu Cloşca pentru a aştepta zile mai bune. A fost trădat pentru 300 de galbeni, de oameni din neamul său. A fost tras pe roată ca jertfă de renaştere a neamului românesc, care trebuia să crească din sângele şi din sufletul său nepieritor. A fost pedepsit în chipul cel mai aspru pentru "crimele şi greşelile" sale. Greşala sa cea mare a fost că a năzuit mai mult bine pentru neamul său, că el iobagul simplu şi necunoscut s'a ridicat până la cele mai mari înălţimi ale sufletului omenesc: eroism şi jertfă.

Horia a fost un om simplu, dar un mare înţelept, a fost un om neînsemnat,dar neasemuit de puternic, un om tare şi întreg, un ţăran al omeniei noastre româneşti. Cu un simţământ adânc al legei drepte ce trebue împlinită, cu o încredere nestrămutată în izbânda binelui el a primit să împlinească,fără să mai dea înapoi, o faptă care îl depăşa căci era a unui neam întreg dar care prin el a putut să se arate în istorie.

Numele său se cere să fie slujit.

---

15) Liviu Rebreanu: Crăişorul; Cartea Romanească 1929,pag.243

T U D O R

Tudor

Anul 1821 este o răscruce istorică în viaţa noastră naţională. Faptele politice petrecute în acest an, au avut însemnate urmări în desvoltarea noastră de mai târziu, atât de însemnate încât putem spune că acesta este momentul istoric care a făcut începutul României moderne şi contemporane. Veacul al XIX-lea, atât de bogat în lupte şi realizări naţionale, începe cu această dată pentru a se încheia la 1918 când se sfârşeşte un mare gând românesc prin înfăptuirea lui.

Revoluţia munteană dela 1821 nu a fost ceva neaşteptat ceva care ar fi răsărit deodată, fără legătură cu alte fapte. Această mişcare a avut rădăcini adânci. După epoca eroică a lui Mircea şi Stefan şi după încercarea de mare mândrie şi renaştere a virtuţilor noastre de luptă a lui Mihai, Principatele române au mers tot mai adânc pe calea decadenţei. Neamul întreg ajunsese să lupte şi să muncească numai pentru "căpătuirea legiunilor de Domni" cum spunea Xenopol, ce treceau prin tronurile româneşti. Domnia turcească aducea cele mai variate forme de asuprire. Cea din urmă înfăţişare a influenţei turceşti la noi a fost grecismul. Dacă până în veacul al XVII Grecii au avut un rost mai întâi religios, apoi cultural, dela această dată pe calea fanarului şi a puterii pe care o aveau la Constantinopol ei au coborît către însăşi temelia vieţii noastre de stat prin acapararea economiei şi politicei naţionale. Dacă turcii exercitau o influenţă din afară până la această epocă, de aci în

nainte prin Greci stränismul se înfige în însăşi inima ţării. Deşi uneori sub aspectul artistic şi cultural Principatele păreau într'un moment înfloritor, în adâncimile vieţii naţionale atât economia cât şi situaţia politică şi morală se găseau în una din cele mai dureroase stări.

Instrăinarea clasei conducătoare, în frunte cu Domnul Tării, crease an de an o stare socială rea, de continuă şi aprigă asuprire a populaţiei băştinaşe, cu deosebire ţăranilor. Dar, jugul apăsător al boerilor pământeni înstrăinaţi, îl simţiseră Românii înainte de 1821. Dovadă sunt repetatele revolte înainte şi după 1800 până la 1821, când se mişcau mereu satele în judeţele Gorj, Vâlcea şi Romanaţi, pentru căpătarea dreptăţii.1)

Ca aceste nemulţumiri isvorîte din nedreptate şi suferinţă îndelungă, au putut să strângă inimile româneşti laolaltă şi să le pornească spre înfăptuirea unui gând comun nu este de mirere. Dar pe lângă toate împrejurările din'auntru şi din afară, trebue să legăm direct, această mişcare de prezenţa conducătorului ei. Tudor Vladimirescu, ţăranul sortit să aducă lumina prin jertfa vieţii sale.

II

La începutul veacului XIX-lea romanesc, vreme de renaştere naţională, stă deci Tudor Vladimirescu Acest deschizător de drumuri, puternic şi simplu, fiu de moşnean din părţile Mehedinţilor, s'a arătat a fi deosebit în toate faptele vieţii sale. Incă din copilărie apărea tuturor un om cu totul neobişnuit. Aşa ne mărturisesc documentele privitoare la timpul pe care el l-a petrecut la moşia Glogovenilor, unde a căpătat cele dintâi cunoştinţe de carte şi unde s'a deprins a cunoaşte şi umbla cu oamenii.

Tudor a fost un adevărat luptător. In răsboi sau în vreme de linişte, el s'a ridicat prin curaj şi destoinicie. La Rahova şi Fetislam împotriva turcilor, sau ca vătaf în muntele de sus al Mehedinţilor, comis sau sluger, apărea acelaş om întreg, încât atrăgea pe deoparte dragostea acelora pe cari îi slujea, pe de alta duşmănia celor ameninţaţi. Boerii dela Bucureşti, pe cari adesea îi vedea cu ocazia treburilor ce le avea pentru ţăranii săi şi cari îl chemau mai întotdeauna pentru înţelegeri şi rânduieli obşteşti, îi purtau mare interes spre a-l folosi la nevoe, dar îl şi urau căci le era teamă de dârzenia şi cinstea lui, ce le venea ca o necontenită ocară şi ameninţare.

Dar Tudor nu era numai un bun militar şi un bun conducător în treburile obsteşti. Inn vremea când era la curtea boerului Nicolae Glogoveanu, cu care copilărise şi învăţase carte, el s'a arătat că e şi un priceput neguţător şi bun gospodar. In vremea aceia Oltenia fiind un pământ de mare legătură comercială între Banat, Ardeal şi Tara Românească, Tudor a făcut negoţ pe o scară întinsă. In acest fel, deşi pornit în viaţă sărac, deşi prădat şi ars în repetate rânduri de turci, cari treceau mereu Dunărea pentru a jefui, Tudor era unul din fruntaşii gospodari ai ţinutului.

Neastâmpărul lui de om harnic şi îndrăsneţ, dragostea sa pentru popor şi legătura strânsă, directă cu nevoile lui, prietenia cu boerul Glogoveanu şi episcopul Ilarion al Argeşului, îl făceau să fie pretutindeni prezent: La Bucureşti, la Craiova la Jiu şi Mehedinţi, ca şi peste graniţă în Ardeal până la Buda-Pesta şi Viena. Dar mai ales Oltenia e-

---

1) Cu deosebire în anul 1819 în Muntenia erau dese semnele unei revoluţii. S'au răsvrătit satele: Larga, Stăneşti şi Aninişul din Jud. Gorj. La fel s'a întâmplat cu: Islazul, Racoviţa, Răcovicioara, Moldovenii şi Verdea din Jud. Romanaţi.

ra ca o ţesătură a drumurilor pe cari el le făcea zilnic. Dacă chipul său aspru şi adânc nu era în tot locul cunoscut, numele său era însă pe buzele tuturor,mari şi mici, boeri şi ţărani, prieteni şi duşmani. Astfel creştea tot mai puternic,mai iubit şi mai temut în sufletele contemporanilor săi,prin deosebitele însuşiri ce le avea ca om sortit să pornească odată la ridicarea şi îndreptarea unei naţii.

Tudor era setos de dreptate şi de bună rânduială,lucru pe care ni-l dovedesc nu numai cele rămase scrise dela el, dar însăşi revoluţia purtată de braţul său pentru a aduce puţina lumină în bordeele sărace şi triste ale ţăranilor, deschizând sufletele cârmuitorilor către o mai apropiată dragoste de neam. Tudor era demn şi mândru. El tindea către mai bine nu cerşind milă şi nici plecând capul,ci luptând dârz,căpătând binele pe calea dreptăţii. Faţă de boerii înstrăinaţi el suferea de mândria omului întreg ce ştie preţui metalul bun şi care ocoleşte minciuna în toate chipurile ei. O dată aflându-se în casa unui prieten al său,Gărdăreanu,se preumbla fără astâmpăr. La întrebarea acestuia că de ce nu se aşează pe un scaun,el îi răspunde că s'ar putea să intre în casă "vreun ticălos de ciocoi" şi nu vrea să se scoale în picioare în faţa lui.

Agerimea de minte, cinstea desăvârşită şi mândria lui Tudor erau însă complectate şi de alte însuşiri din cari unele i-au fost deadreptul dăunătoare.Era iute,era cutezător,dar era şi foarte crud în setea lui de dreptate şi de luptă făţişe. Episcopul Ilarion,prietenul şi sfătuitorul său,îl certa adesea că-şi lasă inima purtată către cruzimi, ceeace numai bine nu-i putea aduce. Dovadă stau pedepsele cu moartea date acelora care nu se supuneau cuvântului său,sau erau prinşi,lucrând necinstit. Odată prinzând 14 sârbi spionând, pe şapte din ei i-a omorît singur, iar ceilalţi au scăpat

mulţumită boerului Columbeanu asupra căruia era să se verse întreaga mânie, aşa după cum însuşi Tudor i-o mărturiseşte mai târziu.

Născut şi trăit printre ţăranii plaiurilor Oltene,el a încercat toate durerile neamului acesta sărac şi răbdător,a îndurat nedreptăţile, şi-a închis revoltele zilnice în suflet laolaltă cu ţăranii săi simpli şi buni. Tudor nu s'a lăsat purtat de mândrie deşartă şi la orice chemare sau cinste boerească ce i se arăta,s'a păstrat mereu curat şi dârz pe drumul lui,folosind aceste situaţii şi legăturile alese,pentru împlinirea gândului său care creştea tot mai mult,odată cu ura împotriva acelora care i-au chinuit părinţii şi fraţii de neam. Suferinţa încercată şi aceea pe care a văzut-o împrejurul său, a făcut să crească în sufletul acestui ţăran şi om întreg,nevoia de a se ridica pentru a face dreptate poporului şi înălţa patria pe calea răscoalei,împlinind astfel o mare îndatorire faţă de naţie.

Tudor credea într'o voinţă de dincolo de gândul şi făptura lui, care îi dădea această sarcină de a îndrepta ţara şi aduce binele obştesc. Astfel mărturiseşte el în scrisoarea de aspră mustrare trimisă clucerului C-tin Ralet sau în aceea de patriotică învăţătură făcută către vornicul Nicolae Văcărescu. La fel mărturiseşte Tudor către marii boeri ai divanului cari îl învinuiau că el supără odihna locuitorilor ţării şi-i îndeamnă la ridicarea împotriva legilor. Neamul i-a dat lui această putere şi sarcina,de a o conduce la isbăvire:

"Si ştiindu-mă norodul pe mine din alte vremi, că sunt un adevărat fiu al patriei, mele,cu silnicie m'au luat de a le fi şi la această vreme,chivernisitor pentru binele şi folosul tuturor" 2).

---

2) C.D.Aricescu: Acte justificative la Istoria revoluţiei române de la 1821 pag.52.

III

Care era gândul călăuzitor allui Tudor şi cum a lucrat el în această împrejurare istorică atât de prielnică unei revoluţii şi totuşi atât de grea pentru îndeplinirea unei adevărate renaşteri naţionale?

In cele trei proclamaţii către popor, în arzurile către Poartă şi scrisorile către boeri, în deosebi în cele dela început, Tudor înfăţişează starea rea economică în care se sbat ţăranii şi suferinţele pe care le îndura românii în propria lor casă. Vina acestei stări o poartă numai conducătorii, adică domnii şi boerii. Domnul fiind străin şi deci fără vre-o legătură de sânge sau de spirit cu aceia pe care e pus să-i conducă, îi asupreşte direct sau indirect prin dregătorii săi, străini şi ei în cea mai mare parte. Boerii români cari "dela o vreme din pricina unirii lor cu cei după vremi trimişi Domni" 3), nu erau mai buni. Instrăinaţi prin legăturile noi pe cari le făceau şi alunecaţi pe calea plăcerilor şi dorinţei de bogăţie căpătată în orice chip, boerii nu-şi îndeplineau datoria de părinteşti îndrumători ai poporului, din munca şi agoniseala cărora creau. Gândul lui Tudor era, prin urmare, ridicarea poporului asuprit şi înlăturarea străinilor în frunte cu Domnitorul, cari erau stăpânii de fapt ai ţării. Aceştia erau vrăşmaşii adevăraţi ai naţiei împreună cu boerii pământeni plecaţi lor, aceştia erau şi vrăşmaşii săi, care era căpitan şi conducător al luptei pentru câştigarea dreptăţilor şi întocmirea cea nouă a patriei.

Aşa a pornit Tudor să cheme poporul alături de el, ca împreună să poată alege pe adevăraţii conducători şi părinţi ai naţiei, pentru îndreptarea relelor şi buna aşezare a ţării româneşti:

3) G.D.Aricescu: Acte justificative, pag. 122-proclamaţia II 16 Martie 1821.

"Veniţi dar, fraţilor, cu toţii; ca cu răul să pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine şi să se aleagă din căpeteniile voastre care pot să fie buni: aceia sânt ai noştri şi cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să le fie şi lor bine, precum ne sânt făgăduiţi!:, să veniţi unde veţi afla că se află Adunarea cea orânduită pentru binele şi folosul a toată Tara; şi ceeace vă va povăţui mai marii adunării aceia să urmaţi; şi unde vă vor chema ei acolo să mergeţi, ca ne ajunge fraţilor, atâta vreme de când lacrimile noastre nu s'au mai uscat" @).

Gândul adânc frământat şi cuvântul mereu repetat al Domnului Tudor, s'a răspândit de a cuprins întregul neam românesc ca ceva poruncit din adâncurile istoriei noastre naţionale.

Dela început Tudor a înţeles însă care este drumul bun pentru isbăvirea naţiei şi a lucrat după nevoia împlinirii acestui gând până la sacrificiul vieţii sale. Dela început el a înţeles că mişcarea lui nu are nimic comun cu aceea a Grecilor, deşi aceasta nu era pe deplin mărturisită. Mai târziu, într'o scrisoare, spune că prin el "ţara işi caută dreptăţile cele robite de fanarioţi" 5). Plini de încredere faţă de ceeace reprezenta el, s'a împotrivit eteriştilor cari sosiţi la Bucureşti, căutau să atragă ţara de partea lor, pentru a le ajuta împotriva Turcilor. Cu acest prilej, în glasul lui Tudor vorbeşte întreaga mândrie şi conştiinţă naţională. El nu voia să mai lase ţara pentru folosul

4- D.Aricescu: Acte justificative, pag.28-din proclamaţia (22 Ianuarie 1821).

5) Emil Vârtosul: Tudor Vladimirescu, pag.1o2, Glose Fapte şi Documente noi 1927. Scrisoarea către Al. Filipescu.

stăpânirilor aşa cum fusese multă vreme în urmă:

"Eu sunt mai bucuros să pier cu cinste în casa mea decât să umblu prin păduri după pohtele şi planurile fanarioţilor" 6).

O atitudine dârză şi făţişe, continua Tudor să păstreze şi în convorbirea pe care a avut-o cu Ipsilanti la Colentina, de unde conducătorul eteriei îi urmărea toate mişcările. El îi arată cât de deosebite, ba chiar potrivnice, le sunt scopurile deoarece el s'a sculat să scape ţara de străini şi că în această împrejurare îl povăţuieşte să treacă Dunărea cât mai repede pentru a se măsura acolo cu Turcii şi câştiga libertatea Grecilor:

"...In Grecia este locul Grecilor şi în Tara Românească este locul Românilor. Două săbii nu în cap într'o teacă; cărbunarul nu poate sta la un loc cu înălbitorul. Nu putem porunci amândoi în acelaş loc" 7).

Aşa a vorbit cugetul curat românesc al lui Tudor în faţa unor semne făţarnice pe cari poporul nu putea să le înţeleagă. Aşa a repetat el dela începutul mişcării pe care o conducea, ca să audă toate zările româneşti şi să întărească inimile ţăranilor săi pentru lupta naţională pe care o aveau de dus laolaltă.

Tudor, omul dreptăţii şi al bunei rânduelì, nu voia să treacă drept un stricător de oameni şi de legi. Gândul lui se sprijinea pe legile veşnice ale lumii, fapta lui se îndrepta spre aşezarea firească a Tării. El nu era omul răsvrătirii neîntemeiate, ci al ridicării împotriva răului care numai stârpit poate face loc binelui. Binele şi răul nu

6) Emil Vârtosul: Tudor Vladimirescu, pag. 1o2, scrisoare către Al. Filipescu.

7) C. D. Aricescu: Istoria Revoluţiei Române de la 1821, pag. 2o4-2o5. (după mărturisirile contemporanilor).

pot sălăşlui laolaltă; lumina şi întunericul nu pot stăpâni împreună. De aceea spunea el către popor:

"Până nu vine iarna primăvara nu se face. A vrut Dumnezeu să facă lumină; aceea s'a făcut după ce a lipsit întunerecul"8).

Dacă ceeace face este rău şi nu este primit de stăpânul şi judecătorul nostru al tuturora, atunci spune el:

"stricătorii şi făcătorii de rău, bun lucru fac înaintea lui Dumnezeu? Că bun este Dumnezeu şi că să ne asemănăm poruncilor lui trebue să facem bine; iar aceasta nu se face până nu va trece răul"9

Cât de necurat îi este gândul ce îl poartă şi cât de dreaptă fapta care o împlineşte în faţa istoriei, numai judecăţii celei mari şi adevărate le poate spune: "ci de va fi Dumnezeu viu va vedea şi va judeca"1o).

Aşa era şi cugetul lui Tudor când s'a ridicat pentru ţară şi dreptate. Dar nu numai atât. Fapta lui, pe care o ştia pornită numai pentru a aduce puţin bine neamului şi ţării sale, Tudor şi-o îndreptăţea şi după dreptele orânduelì omeneşti. El spune dela început: "Nici o pravilă nu opreşte de a întâmpina răul cu răul" 11).

Pentru a face ca ridicarea lui să pricinuiască şi să fie o adevărată ridicare a naţiei, în cea din urmă proclamaţie dată către locuitorii din Bucu-

8) C.D.Aricescu: Acte justificative...pag.28.- din Proclamaţia I (22 Ianuarie 1821).

9) C.D.Aricescu: Acte justificative...pag.27 din Proclamaţia I.

1o) C.D.Aricescu: Acte justificative...Pag. 54. Tudor către Divan.

11) C.D.Aricescu: Acte justificative...pag.27. din Proclamaţia I.

rești, Tudor îi iartă pe toți acei care au greșit dar cari voesc de aci înainte să lucreze pentru binele obștesc și îi cheamă să lucreze laolaltă. De aceea spune el:

"...cu cale am socotit să vă vestesc mai întâi, că din partea norodului, uitare de istov celor mai'nainte lucrate și să vă chem pe toți ca să vă uniți cu norodul și să lucrați cu toții dimpreună obștească fericire, făr'decare norocire în parte nu poate fi" 12).

Această înclinare a lui Tudor de a intra cu fapta sa, cât mai mult sub ascultarea legii, l-a făcut că - deși era atât de pornit împotriva boerilor pământeni cari n'au păstrat curat rostul lor de conducători ai norodului - să facă legământul cu boerii și să recunoască "vremelnica stăpânire a țării" 13), pentru ca prin ea să lucreze pentru binele obștesc, după cum arată dreptele pravile. Pentru aceasta se leagă prin jurământ:

"...unindu-vă cu toții cei înfrățiți la bunele cugetări ce între toți se vor chibzui spre binele, folosul, nebântuirea pașnicei și liniștitei petreceri a patriei, voi fi silitor și săvârșitor din parte-mi spre orice bună pornire" 14).

La fel se poartă Tudor și cu boerii refugiați la Brașov. După ce le întărește din nou că nu va părăsi lupta decât odată cu ridicarea drepturilor și ridicarea patriei, îi roagă să lucreze cu el împreună pentru binele național 15).

Părerea că revoluția lui Tudor a fost la început socială și apoi națională, pe care a rostit-o un mare istoric și un filosof român 16), ni se pare lipsit de temei și mai ales părerea sa că Tudor nu ar fi avut o bună înțelegere a evenimentelor lăsându-se purtat oarecum de ele 17).

12) C.D.Aricescu: Acte justificative... pag. 128-9 Din Proclamația III.
13) Emil Vârtosu Op.cit.pag.81.
14) Emil Vârtosu Op.cit.pag.82.
15) Emil Vârtosu: Op.cit.pag.96

Revoluția lui Tudor a fost dela început cu amândouă aceste caractere: socială și națională totodată. Suferința și nedreptatea ce venea din partea boerilor, pe care a văzut-o și trăit-o de copil, nu se putea ca Tudor să nu fi văzut-o că era legată de "rumânie", că boerii cei mari erau înstrăinați și străini pe de-a'ntregul. Chiar dacă la început revoluția ar fi avut mai mult un caracter social, acest caracter era mai mult tactic, în felul exterior cum se arăta, lucru care este de alt fel ușor de înțeles când privim situația externă pe care Tudor o cumpănea cu mare băgare de seamă. Ideea națională nu i-a lipsit acestei mișcări niciodată.

Că la început nu a fost fățiș împotriva Grecilor și că înainte de a se ridica le-ar fi dat cuvânt de legământ prin căpitanul Iordache (ceeace nu se știe sigur), aceasta se înțelege prin încrederea pe care o avea Tudor în Ruși, susținătorii "cu cuvântul" ai eteriștilor.

Se poate că mintea ageră a țăranului "domn" să fi încolțit și alte gânduri mai îndrăznețe, să fi fost și o altă socoteală decât aceea pe care a arătat-o și anume: cu ajutorul Rușilor pe care îi vedea mai puternici decât pe Turci, să scape țara și de Greci și de Turci. Rușii însă erau legați prin tratate internaționale; ei nu puteau să dea fățiș ajutor eteriștilor, ci îi înconjurau numai în ascuns și aceasta nu de dragul lor, ci pentru a le pune piedici în cale, Turcilor.

Incă dela începutul mișcării, din momentul cel

16) A.D.Xenopol: Istoria Românilor: Vol.X.pag.68
17) A.D.Xenopol: Istoria Partidelor Politice, pag 53.

dintâiu proclamaţii dată către popor,Tudor a înţeles că ajutorul Ruşilor nu va veni şi că această veste nu este decât o laudă deşartă a lui Ipsilanti. Acest lucru l'a ştiut sigur, mai târziu, dela consulul rusesc Pini,prin Al.Filipescu-Vulpe. din această proclamaţie şi din cele următoare,adâncind cuvintele putem înţelege împotriva cui era el şi cât de hotărît pornea să tae drumul drept şi să cureţe răul din rădăcinile lui, adică domniile fanariote, cu toţi boerii înstrăinaţi cari au jefuit ţăranii "lăsându-i mai goi decât morţii din mormânturi" 18) împotriva acestora s'a ridicat Tudor. Boerilor iubitori de ţară şi de neam nu are a le face rău cu nimic şi nici nu e împotriva Turcilor faţă de cari se recunoaşte legat şi supus.O dovadă obiectivă că Tudor a fost împotriva Grecilor dela începutul mişcării, este că odată cu cuvântul trimis ţării el a trimis act şi către Poartă să nu i se ia în nume de rău ridicarea, pentrucă este îndreptată numai împotriva boerilor înstrăinaţi şi a domnilor greci care au jefuit ţara de veacuri.

In ceeace priveşte înţelegerea politică a lui Tudor, nu numai că a ştiut ce vrea în toate noile împrejurări ale vremii şi că a avut un simţ politic deosebit,dar s'a ridicat cu gândul şi cu fapta de-asupra tuturor contemporanilor săi,care nu l-au înţeles,devenind astfel un îndrumător şi un simbol al românismului. In el trăia adânc conştiinţa unui întreg neam, conştiinţa limpede a faptei izbăvitoare a neamului pe care era dator să-l slujească. Vornicul Nicolae Văcărescu pe care l-a aflat pornit împotriva sa pentru a-l da peirii şi a opri ridicarea norodului,el îi vorbeşte astfel:

"Prea bine ştiu că D-ta eşti foarte înţelept şi născut din neam slăvit şi iubitor de patrie şi părinţii D-tale niciodată nu s'au ridicat cu arme

18)C.D.Aricescu: Acte Justificative...pag.48.Tudor către Clucerul C-tin Ralet.

de moarte împotriva patriei" 19).

Perspectiva istorică,înţelegerea evenimentelor în această perspectivă nu i-a lipsit. Aceasta ne-o dovedeşte felul cum a voit el să desfăşoare faptele şi să orienteze întreaga revoluţie; de aci a decurs şi tactica pe care a întrebuinţat-o. Ceeace a dat însă o nouă lumină gândului şi faptei politice a lui Tudor şi l-a arătat un adevărat înaintaş, a fost conştiinţa unităţii românismului în forma ei superioară.El a voit ca mişcarea sa să nu fie ceva regional,care să intereseze numai o parte a acestui neam, ci a voit-o ca o trezire pentru toţi aceia care au o limbă şi sunt de acelaşi neam şi cari sunt supuşi aceloraşi dureri.Tudor s'a ridicat până la conştiinţa românismului întreg. El a văzut Moldova ducând aceiaşi soartă cu a Munteniei şi a voit-o alături de el,nădăjduind în acest fel într'o izbândă deplină a românismului.Astfel ajunge să ceară boerilor prin mitropolitul Dionisie şi Vistiernicul Al. Filipescu, să prindă legături cu boerii moldoveni şi să le ceară să lucreze împreună:

"...cu dinadins trebuinţa urmează să aveţi corespondenţe cu Dumnealor boeri moldoveni, ca unii ce sunt de un neam, de o lege şi sub aceeaş stăpânire şi ocrotiţi de aceeaş putere" 20).

In adevăr dintre celelalte provincii româneşti Moldova lupta în sensul vederilor şi interesului său, deoarece suferea şi ea de pe urma domniilor fanariote şi a tuturor străinilor balcanici şi asiatici.

Ea cerea la fel "domn oblăduitor pământului din însuşi neamul moldovenesc" 21).

19) C.D.Aricescu: Acte Justificative...pag.75.
20) Emil Vârtosu: op.cit.pag.103.
21) V.A.Ureche: Istoria Românilor XIII,pag.102

IV.

Si Tudor a luptat, a stăpânit şi a căzut aşa după cum simţea el şi mărturisea mai înainte: "de când m'am născut în cămaşa morţii m'am îmbrăcat.

Lupta făţişe şi nevoia de a străbate dârz drumul sortit până la capăt,l-a răspuns. Intre duşmănia lui Ipsilanti,invidia boerilor şi neîncrederea Turcilor,fapta şi viaţa lui Tudor nu putea să aibă alt sfârşit decât pe acela care l-a avut.

Ipsilanti, căpetenia eteriştilor, din momentul când a văzut că Tudor nu merge laolaltă cu el şi nici nu se lasă să fie o unealtă în mâinile lui pentrucă ţara să meargă cu el, a luptat dosnic cât a putut pentru fărâmiţarea mişcării româneşti şi aceasta pe două căi:în primul rând desbinându-l de boeri care se legaseră prin jurământ faţă de Tudor că-l vor ajuta la ridicarea patriei şi în al doilea rând, cunoscută fiind cinstea şi cruzimea lui Tudor, îndemnând tot mai mult la jafuri pe panduri pentru ca să dea prilej Căpitanului lor să-i omoare şi astfel să dea naştere la nemulţumiri chiar în rândurile propriilor săi ostaşi.

Boerii nu i-au fost niciodată pe de-a'ntregul credincioşi deşi mulţi doreau înlăturarea regimului fanariot şi se chemau naţionalişti. Aceşti Boeri cari la sosirea lui Tudor la Bucureşti scriseseră Turcilor că "pornirea Dumnealui Sluger Tudor nu este rea şi vătămătoare",la 1 Aprilie scriu tot către Poartă că ei nu sunt alături de Tudor şi că toate cele spuse în urmă nu sunt adevărate, că au semnat siliţi.Era,după cât se pare, teama şi invidia că într'o zi Tudor va fi domn al Tării ceeace nu putea suferi "bărbile" 22),mai ales că la mulţi dintre ei le surâdea o eventuală domnie. In acest

22) V.A.Ureche: Istoria Românilor XIII,pag.1o2

fel cu toată sfărţarea depusă pentru a-şi câştiga încrederea Turcilor prin legăturile pe care le păstra cu Paşii de pe Dunăre, încredere de care avea atâta nevoie pentru a izbândi şi pe care numai boerii puteau să i-o capete, Tudor nu a isbutit şi a fost socotit de către Turci. un răsvrătitor de felul lui Ipsilanti.

Ce putea face în această împrejurare atât de grea,fără nici un adevărat prieten şi sfătuitor, înconjurat numai de duşmani şi trădători? A mers până la capăt,adică până acolo până unde era ferit de a se închina altuia decât neamului şi patriei sale. Aşa a căzut omul cu tărie de piatră, ţăranul tăcut şi crunt, care a voit mai mult binele neamului său părăsit.El a luptat cu toate puterile să învingă greutăţile până la sfârşit."Si,deşi un îndrăsneţ,el n'a fost un nerăbdător,un pripit,ci până la capăt a judecat toate cu multă cuminţenie rece,cu multă înţelepciune de om matur, deprins cu binele şi cu răul în viaţă.A chibzuit,a socotit, a potrivit - nu fără izbândă de multe ori. A dovedit că ştie să cântărească oamneii şi lucrurile, că prevede primejdia şi se poate feri,că nu calcă decât unde e sigur că va întâlni pământ statornic" 23).Contemporanii nu l-au înţeles. Boerii cari puteau să-l ajute cinstit, cum cerea întreaga lui făptură, nu i-au prins adâncul gândurilor sale mari şi curate,nu a avut nici o vedere largă asupra situaţiei sociale şi istorice naţionale. Nu au putut ei înţelege ceeace mintea limpede de ţăran iluminat a lui Tudor a descifrat în cartea vremii.Nu au putut aduna singuri nimic, în mintea lor, până ce jertfa lui Tudor s'a coborît ca o lumină nouă peste sufletele acelor cari mai păstrau încă în inima lor un grăunte de înţelepciune şi dragoste de ţară.

Dacă Tudor a murit părăsit de toţi ai săi,nu a

23) N.Iorga: Domnul Tudor din Vladimiri 1906. pag 1o1.

avut o moarte zadarnică. Nu, căci sunt morţi care lasă vie în urmă fapta lor şi a căror putere creşte şi se răspândeşte peste veacuri. Aşa a fost Tudor: ceeace a început el în viaţă, prin moartea sa s'a înfăptuit dela sine. Ridicarea şi moartea lui a trezit pe cei rătăciţi şi pierduţi pentru binele acestei naţii. Aşa au început, încă din vremea lui, să ajungă cărturarii boeri la gândul ridicării şi unirii tuturor Românilor 24). De aceea a însemnat cu deosebire, momentul istoric al deşteptării conştiinţei naţionale. El a ridicat elementul românesc pe primul plan şi a semănat în sufletul urmaşilor săi conştiinţa şi mândria românească. Si dacă în "Valahia" românismul s'a ridicat şi s'a înfăptuit înaintea celorlalte provincii pe cari şi le-a apropiat una câte una, nu este o întâmplare fără legătură cu acest răscolitor de suflete şi îndrumător de neam.

Noi ne vom lumina mereu la flacăra faptei sale. Căci în Tudor, omul care prin legătura sa directă cu pământul şi cu viaţa românească crescută din adâncuri pe aceste locuri, s'a manifestat voinţa dârză şi limpede a unui neam care cerea intrarea din nou în drepturile lui istorice de netăgăduit. Tudor a fost omul care, în vremea lui a întruchipat conştiinţa şi virtutea romanească adevărată, rămânând astfel peste veacuri un ctitor şi oblăduitor al sufletului nostru naţional.

---

24) Emil Vârtosul: 1821- Date şi Fapte Noi-1932.

IANCU

Iancu

In cursul istoriei naţionale, viaţa românilor de peste munţi a avut un îndoit caracter. Unul de îndelungă răbdare şi stăruinţa în a păstra ceeace le era propriu, iar al doilea de lupta dârză şi aspră pentru a câştiga trecutul pierdut şi a creşte mereu reînoită din trunchiul tradiţiei de pe aceste locuri. Si unul şi celălalt fel al vieţii lor a sprijinit viaţa naţională, păstrând sau înaintând, după semnul vremurilor, cari li s'au arătat când mai întunecate când mai limpezi.

Până la revoluţia lui Horia, Românii ardeleni şi-au purtat viaţa închişi în ei înşăşi, tari în suferinţă. Dela această dată şi prin acest om, lumina de hotar istoric s'a deschis cea de a doua epocă a istoriei lor, cea activă, purtătoare de lupte şi izbânzi pe drumul câştigării libertăţii naţionale. Veacul trecut, cum era şi firesc, având exemplul faptei lui Horia în urma şi îndemnul năzuinţelor vremii înainte, a fost un veac necontenit frământat.

Atât rezistenţa din epocile liniştite cât şi lupta în cele de răspântie, au fapte ale poporului, ale ţăranilor înăspriţi de o viaţă naţională vitregă. Cu multă vreme în urmă Românii de peste munţi n'au mai avut o clasă de conducători din neamul lor, o clasă de vechi boeri cu tradiţie şi autoritate. Din vremea celor dintâi înjghebări de stat românesc pe aceste locuri, printr'o interesată politică socială şi religioasă a maghiarilor, clasa conducătoare a Românilor a fost asimilată adică ungurizată. Ţăranii, rămaşi singuri în faţa unei puternice nobilimi feudale ungureşti, au sărăcit şi au căzut treptat din drepturile lor istorice. După

trecere de vreme, pentru acești nedrepți și hrăpăreți străini conlocuitori, Românul șerb ajunsese o stare firească, nu numai de fapt dar și de drept, Cei cari au rezistat mai mult și și-au păstrat stare de țărani liberi au fost Românii din Munții Apuseni. In veacul al XVIII-a însă au fost mistuiți și ei în cea mai mare parte sub apăsarea neîndreptățită a unei politici străine, de desființare, când teritoriul Munților Apuseni a fost declarat al statului 1).

O singură cale le mai rămânea de luat; aceea pe care au și mers: lupta dată cu prețul vieții. Rămași singuri ei au avut tăria să-și facă dreptate singuri și să tae drum în istorie pentru întregul neam. Țăran între țărani, Horia și Iancul au purtat cu ei destinul unui neam întreg, Cu toate că în veacul trecut se poate vorbi despre marele rol pe care l-a avut "inteligența" în trezirea conștiinței naționale și conducerea în luptă, așa cum ne arată și d. Iorga 2) această nouă categorie de oameni, acei preoți, profesori și prefecți cari au îndrumat gândul și fapta poporului românesc din Ardeal la 1848 au fost toți oameni dela țară, țărani cu știință de carte, dar toți fii direcți, neprefăcuți, ai poporului de iobagi.

După revoluția lui Horia, până la anul 1848, românii din Transilvania, au încercat în repetate rânduri să se organizeze pentru a câștiga drepturile sociale și naționale de care celelalte neamuri transilvane se bucurau. Ei rămâneau însă mereu în aceiaș stare de iobagi și ca neam, mereu în afara legilor și constituției după care se conducea acest ținut. Românii erau singurul popor din Ardeal căruia nu-i era îngăduit să-și spună durerile și

1) Ion Lupaș: Răscoala Țăranilor din Transilvania la anul 1784. Cluj 1934, pag. 60. vezi și Cap. I. Horia din acest volum.
2) N. Iorga: Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie. București 1916, t, II, pag. 275.

cu atât mai puțin, să lucreze în sensul unei bunestări. Ei trebuia să-și poarte suferința soartei de a forma pe acest pământ un trunchi deosebit ca stare socială, ca neam și credință.

Stările nu mai puteau însă dura în acest fel, atunci când peste întreaga Europă se produceau frământări cari deschideau un nou drum pentru națiunile supuse, deci și pentru românii din Transilvania. Ungurii își dădeau seama de un lucru: orice reformă liberală și democratică, dat fiind numărul lor mic, îi puneau într'o situație de minoritate. Dacă această situație numerică nu avea însemnătate într'o organizație feudală, într'una liberală era deadreptul dăunătoare. Deaceea conducătorii unguri, prevăzători, în cea dintâi jumătate a veacului trecut, începând de pe la 1830, s'au grăbit să facă o seamă de reforme, ca să mai poată salva ceeace le mai dădea răgaz vremea. Problema era: cum să dea o unitate, cât de aparentă, popoarelor ce locuiau laolaltă în Ardeal. Ei se gândeau cu deosebire la Români, cari erau atât de deosebiți ca făptură morală și fizică și totodată formau un neam puternic prin numărul lor mare și prin credința lor nestrămutată

In anul 1838 cei doi mari oameni politici maghiari, Szèchenyi și Kossuth, au lucrat în acest sens, adică pentru câștigarea unei aparente unități maghiare pe aceste locuri. Rasa și religia fiind prea anevoie de schimbat, s'au gândit la limbă, ca un promițător început. Ei au cerut cu acest scop desființarea iobăgiei pentru Români, cu condiția însă ca aceștia să primească limba maghiară pretutindeni: în biserică, în școală, în administrație. Pe deasupra le cereau să fie pentru unirea Ardealului cu Ungaria. Iată un însemnat punct de program al liberalilor maghiari 3).

Intre conducătorii politici despre care am vorbit mai sus, era o identitate de program, dar nu era

3) A.D. Xenopol: Istoria Românilor în Dacia Traiană. Vol. XII, pag. 10-14.

însă una de metodă.Szechenyi era un adept al metodelor încete şi prudente, Kossuth figura expresivă a temperamentului violent şi încrezător al poporului maghiar,era mult mai radical încercând să se impună cu forţa pentru realizări imediate.Metoda lui Kossuth răspunzând deplin caracterului neamului său a prins mai mult. Numai că drumul spre izbândă le-a fost în acest fel mai greu.Cum era şi firesc, în atmosfera vremii de înălţare a ideii de libertate şi dreptate, s'a ridicat deodată o puternică reacţiune împotriva tendinţelor neîntemeiate şi metodelor aspre ale maghearilor.Toate neamurile convieţuitoare au reacţionat,dar cu deosebire Românii a căror soartă era mai mult ameninţată.

In Ardeal contele Wesselenyi a încercat să meargă pe drumul tras de Kossuth,bănuind că Românii vor ceda uşor unei desnaţionalizări,prin răsplata ce li se promitea,adică desfiinţarea iobăgiei,Socoteala a fost greşită căci această acţiune a grăbit redeşteptarea naţională a Românilor,cari în loc să se lase purtaţi de promisiuni deşarte s'au prins mai adânc în trupul părinţilor lor şi au năzuit şi mai mult către viaţa liberă şi demnă.Până în straturile cele mai de jos ale ţărănimii, neamul s'a înfiorat la gândul că-şi va pierde credinţa şi limba 4) După această înfiorare a unui suflet care se simte în preajma primejdiei s'a născut gândul luptei pentru apărare. Simţământul unei suferinţe nedrepte în trecut şi nevoia de a trăi mai puternic în viitor, i-a făcut pe aceşti ţărani de omenie să pornească la faptă, să asculte îndrumările acelora care erau în fruntea lor şi pe cari îi simţeau cât de mult sunt din trupul şi din duhul lor.

In adevăr,fiii acestor ţărani, tineri intelectuali Români răspândiţi prin oraşele de graniţă ale Transilvaniei, cari aveau simţământul adânc al

4) Gh.Bariţiu: Părţi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă,vol.I.pag.598,Sibiu 1890.

datoriei faţă de neam şi înţelegerea cuvenită faţă de cursul vremurilor,au îndrumat poporul către ţinta sa de preţ şi l-a însufleţit cu duhul încrederii şi al luptei purtătoare de izbândă. Adunarea populară de pe Câmpia Libertăţii,a fost semnul unui început de înălţare.In această adunare de protest s'a manifestat o puternică conştiinţă şi voinţă naţională,lucru nebănuit în bună parte de Unguri,cari vedeau în Români un popor de sclavi, întunecaţi la minte,lipsiţi de darul sfânt al înţelegerii idealurilor de libertate naţională.

Adunarea dela Blaj a avut o măreţie neobişnuită atât prin numărul mare a celor care au luat parte,cât şi prin sufletul de viaţă nouă care o domină. "De când e ţara Ardealului,spune Papiu Ilarian agitaţiune ca aceasta nu s'a făcut,nici mai puternică, nici mai cutezătoare,nici cu mai mult spirit de pace şi libertate" 5). In fruntea acestei mişcări naţionale stăteau: Saguna, Bărnuţiu, Cipariu, Laurian,Bariţiu,luptătorii neobosiţi ai vremii, la cari se adăogau Moldovenii Alecsandri şi Al.Ioan Cuza viitorul Domnitor al Principatelor Unite.Mult a însufleţit adunarea tânărul avocat Avram Iancu care venise în fruntea unei armate de Moţi.Toţi aceşti conducători au avut rosturile lor însemnate în adunarea dela Blaj. Acela însă care a ridicat perdelele întunericului şi a tras întaia cale luminoasă a desrobirii, adică aceea a sufletului, a fost Simeon Bărnuţiu. Adunarea dela 3 Mai 1848 o putem numi momentul Bărnuţiu. In discursul pe care l-a ţinut,venit parcă din străfundurile unei vieţi naţionale care se voia puternică,Bărnuţiu s'a arătat un drept înţelegător al istoriei şi totodată al nevoilor imediate ale neamului său. Răspunzând Ungurilor cari le făgăduiau libertatea socială, adică desfiinţarea iobăgiei,fără a le da libertatea naţională,le spunea:

5) Papiu Ilarian: Istoria Românilor din Dacia Superioară,vol.II.pag.201

"Vai de omul pe care îl poartă altul! Vai şi de naţiunea care nu umblă pe picioarele sale, sau nu vede decât cu ochii altei naţiuni; niciodată raza de cultură nu va pătrunde până la creerii acestei naţiuni, ci va rămâne pururea întunecată, ca orbul şi serva naţiunilor răpitoare".

"Aşa este! Fără de naţionalitate nu e libertate, nici lumină nicăeri, ci pretutindeni numai lanţuri, întunerec şi amorţire. Ce este apa pentru peşte, aerul pentru sburătoare şi pentru toate vieţuitoarele; ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creşterea plantelor, vorba pentru cugetare, aceasta este naţionalitatea pentru orice popor... Prin ce vorbim astăzi, cu părinţii noştri cari au trăit înainte de mii de ani; prin ce ne vor cunoaşte strănepoţii şi posteritatea peste mii de ani. Naţionalitatea e îndemnul cel mai puternic spre lucrare pentru fericirea neamului omenesc... Naţionalitatea e libertatea noastră cea din urmă şi limanul scăpării noastre viitoare" 6).

Cu toate că era jurist şi filosof ca spirit, Bărnuţiu s'a coborît în acest moment, la durerile vii şi nădejdile mari cari înfloresc în suflete. De aci marele răsunet al cuvântării. Strălucind în logică dar şi în entuziasm, el a izbutit neîntrecut să toarne în suflete încredere şi nădejdea. După această cuvântare s'au răspândit Românii cu sufletul înviorat; dar cel care s'a simţit impresionat şi a plecat cu făptura luminată a fost Avram Iancu.

Pe Câmpia Libertăţii s'a îndeplinit unitatea de simţire a Românilor ardeleni. De aci însă s'au desprins două căi de luptă, două mijloace prin care gândeau că-şi vor ajunge scopul şi care au mers

6) Din discursul lui Bărnuţiu publicat la sfârşitul lucrării d-lui Petre Pandrea: Filosofia Politico-Juridică a lui S.B. Buc. 1935, pag. 204 şi 214.

laolaltă deşi uneori cu precumpănirea uneia. Era calea condusă de Saguna, aceea diplomatică şi paşnică la care se alipeau cei mai în vârstă şi calea deschisă de aprigul Căpitan Avram Iancu, aceea a luptei directe cu armele, calea puterii şi vitejiei aşa cum numai munteanul Bălcescu, credea că se pot câştiga izbânzile sigure. In acest fel prin Avram Iancu s'a format o altă mentalitate în revoluţia ardeleană dela 1848, aceea a eroismului şi biruinţei prin preţul sângelui.

II.

Dar cine era acest tânăr de 24 de ani în care trebui să-şi sprijine neamul întreaga sa nădejde? Iancu era fiul unui ţăran fruntaş din Vidra de Sus era un om al naturii atât prin origină cât şi prin educaţie. Si-a început învăţătura la Câmpeni 7), a continuat-o la Zlatina şi la Cluj unde a urmat Facultatea de Drept. Toată această învăţătură nu i-a folosit însă decât ca cunoştinţe technice, asa cum erau legile ungureşti din aceia vreme, căci adevărata sa educaţie şi omenie îi veneau din altă parte. Isvoarele sufletului sau le găsim în locurile încărcate de frumuseţe umanizată a Munţilor Apuseni. Numai integrat acestei vieţi naturale şi istorice Iancu poate fi înţeles.

Deşi nevoit să stea când la Cluj, când la Sibiu sau Orhehiu, Iancu venea mereu acasă să-şi petreacă vremea. Mai ales atunci când îl frământau gândurile de luptă - căci înainte de a se da în munţi se da în sufletul lui - el se abătea pe la casa părinţilor săi ca într'un loc de regăsire. Pe deoparte îl

7) In ceeace priveşte felul cum a pornit la învăţătură şi cât a învăţat a se vedea: Biografia lui Avram Iancu de Iosif Sterca Suluţiu extras din "Transilvania" 1897.

ajutau locurile acestea, iar pe de alta oamenii acestor locuri cu datinile şi tradiţiile lor. Trecutul, cu fapta înaintaşului său Horia, îl întărea şi îl îndemna. Exemplul vieţii acestui erou ţăran l-a crescut pe Iancu ca şi isvoarele, brazii şi munţii în mijlocul cărora se născuse. Prin legătura cu Horia el se prindea şi mai adânc în viaţa locală şi se întărea şi mai mult pentru lupta ce trebuia s'o ducă spre a o libera. Horia a fost un om de stâncă pe care el se sprijinea şi din plămada căruia se simţea făcut. Vorbind odată cu Vasvari, una din căpeteniile oştilor ungureşti pe care le-a învins, despre unirea Ardealului cu Ungaria, la afirmaţia acestuia că "ce a greşit dieta din Cluj va îndrepta cea din Pesta, dar unirea Ardealului cu ţara ungurească se va face dacă nu altcum prin puterea armelor" 8), Iancu i-a spus răspicat:

"Să nu vă împingă iadul la acest pas căci atunci v'a cântat cocoşul. Să ştii că eu sunt nepotul lui Horia care a crescut în casa aceasta unde ne aflăm noi, care a murit ca martir pe roată iar trupul i s'a aruncat în toate părţile lumii. Sunt gata a-i urma lui dar unirea fără condiţie n'o primesc."9).

Iancu era fiul lui Horia şi cu Horia împreună erau fiii neamului de oameni vânjoşi ai Ardealului, ai Moţilor, cari prin virtuţile lor ne-au dat învăţătură aleasă, de bărbăţie şi dragoste de neam. Moţii au o înfăţişare sufletească deosebită. Ei sunt oameni muncitori şi tăcuţi; vorbesc puţin şi lucrează mult; vorbesc atâta şi atunci când e nevoe cu adevărat, pentru a înfăptui. Pentru Moţi "distanţa dintre vorbă şi faptă e minimă; vorba din punct de vedere al acţiunii are laci aproape aceeaş valoare ca şi fapta" 1o). Iancu era dintre

8 şi 9) Iosif Sterca Suluţiu op.cit.pag.11.
1o) Nicolae Buta: Avram Iancu şi epoca sa.p.28

aceşti ţărani. El era un adevărat om al locurilor acelea, crescut firesc din pământul şi sufletul Moţilor. Adânc prin suferinţă, viu prin legătura sa cu viaţa şi oamenii, el s'a ridicat la luptă dintr'un puternic instinct şi dintr'o îndreptăţită nevoe de a trăi a neamului. Nimic artificial, nimic voit din prea multă socoteală, fapta sa a purces tot deauna dintr'un ales simţ al vieţii şi al istoriei, din fiinţa comunităţii căreia aparţinea şi pe care o simţea cuprinsă întreagă în sufletul său.

Din primii ani ai vieţii sale obşteşti Iancu s'a arătat, celor din preajma sa, ca un om dăruit cu însuşirile unui adevărat conducător. O întâmplare din care se desprinde firea lui Iancu şi legătura strânsă ce o avea cu neamul său, este aceea petrecută în anul 1847 când dieta Transilvaniei a votat o nouă lege numită "Urbariu" prin care starea Românilor se înrăutăţea. Iancu fiind de faţă la această adunare împreună cu rpietenul său Suluţiu, auzind vorbele de ură rostite de conservatorii Unguri împotriva Românilor adânc rănit în suflet i-a spus prietenului său.

"Când acel nobil baron, care a vorbit ca un semizeu a zis: că nici acel pământ de trei coţi care ne va acoperi trupul după moarte nu este proprietatea noastră, era să mă arunc în galerie între ei să-i isbesc de perete. Nu cu argumente filosofice si umanitare voi putea convinge pe acei tirani ci cu lancea lui Horia" 11),

În acelaş fel se arată Iancu în toate împrejurările. In acelaş chip ni-l înfăţişează şi istoricul ungur Koevari descriind stările de lucruri din vremea când s'a pus problema unirii Ardealului cu Ungaria. Intr'una din obişnuitele adunări ale tinerilor, Iancu, după ce a scultat temeiurile tuturor s'a ridicat plin de hotărîre şi a spus: "Sau emanciparea pentru totdeauna fără desdăunare, sau moar-

11) Iosif Sterca Suluţiu: op.cit.pag.6

te"12).

In multe alte împrejurări, în cari ţăranul avocat trăia adânc durerea fraţilor săi şi lumina care o simţea că trebue să vie, el s'a arătat acelaş om sortit să îndrepte istoria neamului său pe o altă cale. După o adunare a conducătorilor Români ţinută la Sibiu, la care luase parte şi fusese învinuit de cei mai în vârstă că îndeamnă poporul la răscoale, Iancu a mers la Bărnuţiu şi la Bariţiu, cărora le-a spus: "Eu plec în munţi, îmi adun oamenii mei bine înarmaţi şi voi să-mi răsbun pentru sângele vărsat" 13).

Era după măcelul dela Mihalţ. Cu greu a putut fi oprit pentru un moment de a porni lupta cu armele.

Toate întâmplările de înaintea revoluţiei n'au făcut decât să adâncească şi mai mult însuşirile sale deosebite. Făptura răsboinică a Căpitanului muntean se forma neîncetat şi răspândea tot mai multă încredere în puterile sale. Făptura cuprinzătoare a omului ales se desăvârşea deplin în destinul său încărcat de lumina nădejdii şi întărit prin suferinţă.

Se înţelege acum uşor că împrejurul acestui om în vremurile pe care le trăia a crescut repede atmosfera de vraje şi îndemn. Nu el căuta poporul, cum au voit să-l înfăţişeze istoricii unguri, ci acesta venea către el atras de toată făptura lui simbolică. El vorbea rar şi scurt dar vorba lui era inspirată, mergea în inima ascultătorilor pentrucă nu era "vorba" ci omenie.

"Iancu nu a fost orator, în sensul modern parlamentar, el nu ştia ce sunt rafinamentele; vorbea rar către mulţime: însă pare că-l vedem acum înaintea ochilor, că de câte ori lua cuvântul, în faţa lui jucau razele unei inspiraţiuni misterioa-

13) Gheorghe Bariţiu: op.cit. vol.II.pag.165

se de cari nici el nu-şi putea da seama, prin urmare în momentele acelea era peste putinţă să nu răpească pe ascultători" 14).

La aceste daruri interioare se adaugau şi acelea fizice. Iancu avea o înfăţişeare, plăcută, atrăgătoare, plină de energie tinerească. "Era după cum spune Bariţiu unul din junii cei mai frumoşi ai timpului său" 15).

Dăruit cu aceste însuşiri morale şi fizice, Iancu a crescut uşor în conştiinţa obştească pe care a purtat-o către datorie şi lumină. Om al vremurilor în care a trăit; acest tânăr erou a fost o cale prin care neamul s'a regăsit pe sine şi a întărit puterile şi a înfăptuit după imperativele istoriei naţionale. Astfel din fiu al munţilor el a devenit "Rege al Munţilor" şi mare Căpitan.

III.

Adunarea naţională de pe Câmpia Libertăţii a însemnat o răspântie a istoriei Românilor Ardeleni. In această adunare cu toate că s'a jurat credinţă către Tron şi Impărăţie s'a lucrat într'un spirit liberal, aşa cum era atmosfera vremii, în cât prin cele 16 puncte ale Memorandului s'au proclamat drepturile Românilor, adică independenţa lor naţională şi culturală.

Odată cu acest înălţător prilej, Iancu care crescuse puternic în sine şi în faţa poporului adunat, şi-a hotărît pentru totdeauna drumul pe care trebuia să meargă. Sufletul său simţea neasemuit de adânc nevoile vremii pentru neamul său şi chipul prin care ele puteau fi ridicate. Cu toată tendinţa de întreaga libertate care se arătase. Adunarea nu făcea altceva decât să continuie o metodă veche,

14 şi 15 Gheorghe Bariţiu, op.cit. Vol.II.pag.164

aceea a "cererilor" pe cale oficială, pe care cu multă vreme în urmă o întrebuinţaseră conducătorii Românilor şi se dovedise fără de folos.Cu toată mă reţia şi puterea sufletească nascută pe Câmpia Libertăţii,mişcarea românească,părea lui Iancu, fără de izbândă dacă nu va merge pe calea jertfelor de sânge, dacă nu va lupta "cu lancea ca Horia". De aceea el nu a stat la îndoială şi a purces la luptă.

Noua învăţătură pe care o dădea Iancu neamului său umilit şi frământat de nedreptate,lupta directă pe calea armelor, avea pentru el un îndoit scop şi anume. După cum privea: către Pesta sau catre Viena. Printre Unguri era răspândită credinţa că Românii sunt un popor prost, nepăsător, lipsit de eroism şi de orice putere de reacţiune. Istoricul Koevari într'un ziar revoluţionar,Fllenoer,pe care îl scotea la Cluj, spunea că "Maghiarii n'au a se teme de Români în tendinţa lor de domnie,precum nu are a se teme cineva de oile lor" 16).Kossuth şi-a întemeiat planurile pe această părere; el a pornit o luptă de intimidare a Românilor şi a continuat alta de exterminare a lor,fapt din care trufia maghiară a ieşit învinsă. Nu atât incidentele dintre ţărani şi grofi - aşa cum a fost acelea dela Mihalţ au provocat revoluţia,ci ordinul maghiar de terorizare şi tendinţa de desfiinţare a Românilor,într'o vreme când semnele se arătau cu totul altfel 17). -Impotriva acestui fel de a fi priviţi Românii s'a ridicat Iancu la faptă tare a armelor.Dar pe lângă această îndreptăţire mai era o alta şi anume: credinţa lui în răsplata împărătească.Austria era în acea vreme, la grea cumpănă istorică; ajutorul de arme al Românilor ar fi fost dintre cele mai bine venite,aşa cum s'a dovedit după îndelungile şi vi-

16) Gheorghe Bariţiu:op.cit.vol.II.pag.158-59
17) Despre Kossuth şi Românii Ardeleni a se vedea în E Regnault Histoir politique et sociale des Principatues Dannubiennes,Paris 1855 pag.159.

tejeşte fapte ale lui Iancu şi prefecţilor săi, împotriva Ungurilor.

Pentru aceste două motive Iancu nu a mai stat pe gânduri după Adunarea dela Blaj. El a pornit pe drum drept, făţiş şi tare aşa cum era sufletul său şi al Moţilor luptători cari doreau atât de mult să se aleagă într'un fel.Da,în Munţii lui Horia şi a străbunilor săi a găsit Iancu ascultare,a găsit însufleţire şi puterea de jertfă. Acolo, în Munţii Apuseni, la Abrud,la Zlatna,la Câmpeni,în locurile tradiţionalelor lupte pentru ridicarea din durere şi umilinţă a neamului,acolo a găsit Iancu răspuns şi îndemn pentru a-şi putea îndeplini gândul său înfierbântat de aşteptarea unei zile de biruinţă. La îndemnul lui Iancu şi al prefecţilor Sever, Balint, Buteanu,Dobra,poporul a fost organizat în Legiuni, care deşi atât de improvizate din punct de vedere technic şi material,erau atât de bine alcătuite ca stare sufletească. Preoţii, profesorii şi studenţii deveniseră comandanţi rpiceputi; ţăranii ostaşi neînfricaţi. Femeile însăşi,ca eroica Pelagia Roşu, în vâltoarea simţămintelor naţionale şi familiare,au luptat alături de bărbaţii şi copiii lor ca semn al unor vremuri de aleasă şi neprefăcută omenie. Aşa s'a dus lupta grea a renaşterii poporului nostru din Ardeal.

Legaţi de pământul pe care luptau şi de credinţa strămoşească ei au învins prin tăria credinţiişi a morţii. Gândul de foc al lui Iancu le înflorise sufletele. Aşa l-au învins pe Hatvani, pe Kemeny şi Vasvari, pe toţi tinerii revoluţionari maghiari de sub ascultarea dictatorului Kossuth 18) Armatele lor bine orânduite n'au cruţat nimic în drumul lor, n'au iertat deloc soarta grea de a fi român. Ele au răspândit moartea şi pustiul pretu-

18) Desfăşurarea luptelor a fost descrisă amănunţit în rapoartele lui Iancu,Sever şi Balint,redactate în limba germană de Ioan Maiorescu şi revăzute de însăşi cei trei prefecţi.

tindeni. Iancu a răsbunat însă aceste suferinţe ne drepte ale Românilor.

Lupta purtată cu armele de către Iancu, a fost urmarea firească a celeia purtată de oamenii gându lui, cari cu mulţi ani înainte de 1848 încercau să cultive o conştiinţă românească puternică, un suflet de mândrie şi tărie. Adunarea Naţională dela Blaj a fost o manifestare a acestei activităţi şi ceva mai mult: cea dintâi mare încercare de unitate sufletească a mădularelor Neamului Românesc. Dar ea a însemnat după cum am arătat şi încheerea activităţii de renaştere numai pe calea gândului şi cuvântului. S'a simţit nevoia unei coborîri la faptă unde sufletul nou trebuia să fie încercat. Iancu a îndeplinit acest mare şi greu destin. El a fost acela care a adus mai departe, deşi cu ei laolaltă, lupta în care străluciseră atât de puternic Simeon Bărnuţiu şi Saguna, folosind darurile lor sufleteşti pe calea ce era sortită unui Căpitan.

IV

Avram Iancu: o pricepere şi o bărbăţie isvorîtă din tainele adânci ale vieţii şi istoriei locale, un om şi o viaţă de pildă. De aceea a purtat atâtea izbânzi, de aceea a căzut cum a căzut.

Ungurii asupritori au fost învinşi; au fost învinşi adică duşmanii. Ceeace nu a putut Iancu îndeplini a fost învingerea prietenilor, a Austriecilor cari au folosit o armă pe care nu o putea mânui: minciună. Aceia împotriva cărora s'a ridicat au fost înlăturaţi iar aceia pentru cari s'a ridicat l-au înlăturat.

Abea după izbândă începe drama lui Avram Iancu După încetarea revoluţiei şi liniştirea popoarelor din Impărăţia Austriacă, Românii au pornit din nou lupta pe cale diplomatică pentru câştiga-

rea drepturilor. De astădată nu numai pe temeiul unor principii abstracte liberale, ci şi ca o cuvenită răsplată pentru ajutorul dat Impărăţiei într'o vreme de grea cumpănă. In timp ce Iancu prin faptele sale vitejeşti izbutise să dea Românilor un prestigiu şi o mândrie naţională şi să îndatoreze pe altă parte pe Impărat, ţăranul mitropolit Saguna îşi reînoia puterile pentru o cât mai deplină isbândă la Viena. Slăbirea Imperiului, pe deo parte şi faptele lui Iancu pe de alta, îi făceau pe Români să se creadă la capătul sforţărilor prin căpătarea răsplatei ce li se cuvenea.

Faptele nu s'au petrecut însă după credinţa lor. A fost o reîntoarcere la stările dinainte. Nenumăratele petiţii vechi au fost reînoite la începutul anului 1849, dar cu toată stăruinţa şi priceperea lor, Saguna împreună cu ceilalţi trimişi ai Românilor s'au văzut neluaţi în seamă în timp ce Saşii fără să fi ajutat Impărăţia, se bucurau tot de mai multe drepturi. Tot timpul între 1849 până la 1851 a fost o încercare zadarnică în acest sens.

După luptele cu ungurii Iancu devenise un adevărat părinte, un îndrumător al poporului care vedea în el sprijinul sigur în toate împrejurările grele. Craiul Munţilor era acum simbolul dreptăţii şi al binelui în care ţăranii credeau atât de mult Farmecul acestui om, încrederea căpătată în el la bătălii i-a făcut pe aceştia să creadă că înfăţişarea lui la Impărat ar aduce îndeplinirea neîntârziată a cererilor îndreptăţite ce le înaintaseră. Din acest moment Iancu a intrat pe o cale care nu era aceea a sufletului său deschis şi viteaz. Nu s'a împotrivit să se ducă să dea faţă cu Impăratul pentrucă el era cel dintâi care credea nestrămutat în dreptatea lui, căci nu era un om de rând ca să nu înţeleagă sau să fie mişel. S'a dus, căci voia să-şi vadă cu ochii visul împlinit.

Iancu a plecat la Viena, s'a înfăţişat Impăratului şi n'a izbutit. Purtat prin capitală dela un

demnitar la altul,hărţuit şi desorinetat de "bunăvoinţele mărimilor" Iancu a simţit adâncul dureros al înşelăciunii. Lipsit de însuşirile potrivite acestei vieţi pe care nu dorise niciodată să o cunoască şi în care îl târâseră evenimentele, eroul s'a simţit sdruncinat în adâncul sufletului său credincios.-La câteva zile în loc de drepturi pentru neamul său,cum îi fusese dat cuvântul,i-a fost înmânată o decoraţie pentru "meritele sale şi serviciile aduse Impărăţiei".Iancu a refuzat-o neprefăcut şi mândru:

"M'am luptat pentru Tron şi Naţiune. Guvernul să mijlocească acordarea drepturilor promise neamului românesc atunci voi primi decoraţia. altcum nu" 19).

A urmat apoi disgraţia: a fost forţat să părăsească Viena neîntârziat; şi Iancu s'a reîntors umilit şi nedumerit între ai săi.

Ceeace cereau Românii prin cuvântul trimişilor lor,nu putea da Impăratul de bună voie, niciodată. Promisiunile fuseseră făcute pentru a-i pune în coasta ungurilor. Românii, naţiune liberă însemna pierderea Transilvaniei. Numărul lor mare, la care se adăugau dovezile unei conştiinţi naţionale vii date în vremea din urmă, îi făceau pe austrieci să creadă -şi aci se loveau la păreri cu ungurii- că uşor se va ridica un imperiu "valah" dela Mare până la Tisa.El vedea adesea în.Iancu,un nou Decebal al unei reînviate Dacii 2o).

Infrânt în credinţa sa către Impărat şi de aci neputinţa de a câştiga drepturile acelora cari plătiseră cu sânge această credinţă,Iancu s'a reîntors acasă în munţi.Nu mai avea ce căuta spre Viena şi-şi căuta mângâierea între oamenii săi simpli, dar oameni. Se simţea sfârşit de zădărnicia vieţii

19) Iosif St.Suluţiu: op,cit.pag.24.
2o) Vezi I.Lupaş: op.cit.pag.11

pe care trebuia s'o ducă de aci înainte şi frânt de durere la amintirea anilor de jertfă spre binele obştesc, bine atât de mult dorit şi meritat,dar răpit.Rănit în credinţa lui nestrămutată într'o soartă mai blândă, înşelat în simţămaintele şi gândurile sale curate, de erou, Iancu n'a mai voit să se înfăţişeze Impăratului nici când acesta a trecut prin Munţii Apuseni şi l-a chemat 21). Pentru aceasta el,apărătorul Tronului şi al Impărăţiei, a fost pălmuit, drept răsplată, în temniţa din Alba Iulia,acolo unde fusese închis şi chinuit Horia.

Nedreptatea făcută neamului său,umilinţa îndurată pe toate căile, au făcut să crească tot mai mult o negură în preajma sa.Incet,incet,sufletul i s'a măcinat ca o ruină,viaţa i s'a destrămat,încât din Iancu,Căpitanul Moţilor,după anul 1852,n'a mai rămas decât o umbră tristă şi fără de odihnă, aşa cum el însuşi se mărturisea când cineva îi pronunţa numele: "Eu nu mai sunt Iancu, eu sunt umbra lui".

Cu sufletul pios el umbla prin locurile unde luptase,unde se simţise puternic şi frumos. Se povesteşte că ar fi fost văzut umblând descoperit pe Câmpia Libertăţii în semn de închinare pentru ceea ce fusese pe aceste locuri. Bătrânul său tată dându-şi seama cât e de sdruncinat sufletul lui Iancu l-a dus în munţi acasă.Aci el,cântând din fluer durerea sa şi a neamului, îşi purta neastâmpărul unei vieţi sfârşite.Douăzeci de ani şi-a cântat durerea şi-a mărturisit golul sufletesc,munţilor şi brazilor. Si cu cât figura lui devenea mai stranie, cu-

21)In legătură cu această întâmplare un bătrân povesteşte: "cu Impăratul a fost aşa: Iancu s'a supărat rău pe el şi n'o vrut să dea faţă impreună. Impăratul zice că ar fi zis că Iancu e nebun, d'aia n'a venit să dea faţă amândoi.Iancu i-o spus înapoi: mă, eu nebun, tu mincinos, tot nu ne-am fi putut înţelege şi dacă ne-am fi întâlnit". T.Murăraşu :Viaţa şi faptele lui A.I.Turda 1924,p.24.

prinsă de valul întunericului, cu atât mai mult sporea dragostea poporului pentru el, cu atât creştea în juru-i tot mai multă legendă. Tăranii nu mai vedeau în el un om din ai lor, ci o icoană a suferinţei lor, o fiinţă a luminii şi a dreptăţii, venită din altă lume şi reîntoarsă în ea.

Pentru noi numele lui Avram Iancu este întruparea unei răspântii istorice. Pomenindu-l alături de Horia şi Tudor sporind comoara sufletului nostru cu o nouă învăţătură pentru îndrumarea şi creşterea energiei naţionale

C U P R I N S U L

№247

M247